

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ (ТС) У В'ЯЗНИЦЯХ:

ПОСІБНИК ДЛЯ АДМІНІСТРАЦІЙ В'ЯЗНИЦЬ,
ФАХІВЦІВ З ЛІКУВАННЯ ТА ВИКЛАДАЧІВ

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ (ТС) У В'ЯЗНИЦЯХ:

**ПОСІБНИК ДЛЯ АДМІНІСТРАЦІЙ В'ЯЗНИЦЬ,
ФАХІВЦІВ З ЛІКУВАННЯ ТА ВИКЛАДАЧІВ**

Автори
Роуді Єйтс,
Род Маллен,
Ная Арбітер
та Роберт Тельцроу

Рада Європи

Погляди та думки, висловлені в цій роботі, становлять відповідальністю авторів і не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи чи Групи Помпиду.

Усі запити щодо відтворення всього або частини цього документа слід надсилати до Директорату з питань комунікації у м. Страсбург (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Усю іншу кореспонденцію щодо цього документа слід адресувати Групі Помпиду.

Редакторський відділ SPDP не виконував технічне редагування цієї публікації з метою виправлення типографських і граматичних помилок.

Фото на обкладинці: Shutterstock

Обкладинка та макет: Виробничий відділ документів та публікацій (SPDP), Рада Європи

© Рада Європи, травень 2021 р.
Надруковано в Раді Європи

ЗМІСТ

ПОДЯКА	9
ВСТУП	11
Про посібник	11
Як користуватися цим посібником	13
ЧАСТИНА ПЕРША: ІСТОРІЯ ТА ВИНИКНЕННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИХ СПІЛЬНОТ	15
ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: ІСТОРІЯ ТА ВИНИКНЕННЯ	16
Виникнення терапевтичних спільнот	16
Інші відгалуження та корені	17
ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ У В'ЯЗНИЦЯХ	18
Історія ТС у в'язницях	18
Розвиток в Європі	19
Вплив на тюремну дисципліну та витрати	19
ЧАСТИНА ДРУГА: РОЗУМІННЯ ТЕРАПЕВТИЧНИХ СПІЛЬНОТ	21
ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: МЕТОД І СТРУКТУРА	22
Спільнота як метод	22
Розуміння структури	23
Одужання на основі позитивних якостей	23
ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: САМОДОПОМОГА І БЕЗПЕКА	24
Підхід самопомоги	24
Семінари	24
Поняття та концепції	24
Створення безпеки	25

Заохочення причетності	25
Догани та заохочення	25
ЧАСТИНА ТРЕТЯ: ПРОЦЕС ПЛАНУВАННЯ	27
ПЛАНУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРСОНАЛОМ	28
Створення групи планування та початку діяльності	28
Залучення персоналу команди ТС	29
Навчання персоналу	29
Імерсивне навчання	29
Постійне навчання	29
РОЗТАШУВАННЯ ТА СЕРЕДОВИЩЕ	30
Розташування	30
Середовище	30
Встановлення ієрархії	30
Залучення та оцінка	31
Подальша опіка	31
ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА: ПРОЄКТ «ТС «КАТАРСИС»» ТЕМАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТС	33
РЕЗЮМЕ	34
«Катарсис»: резюме	34
Створення простору	35
ПОСТАНОВКА ЦІЛЕЙ І ЗДІЙСНЕННІСТЬ	36
Початок планування: Визначення цілей та оцінка здійсненності	36
Здійсненність	36
Фактори здійсненності, не пов'язані з політикою	37
Меморандум про взаєморозуміння	37
РЕАЛІЗАЦІЯ ТА СТВОРЕННЯ	38
Навчання персоналу	38
Вибір членів ТС	38
Залучення громадянського суспільства	39
Доопрацювання та продовження підтримки	39
ЧАСТИНА П'ЯТА: НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА	41
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА — ВСТУП	42
Структура навчальної програми	42
Підготовка до навчального курсу	42
Ввідні вправи	43
МОДУЛЬ 1: ЗНАЙОМСТВО ІЗ ТЕРАПЕВТИЧНОЮ СПІЛЬНОТОЮ	44
МОДУЛЬ 2: ЛІКУВАННЯ ТА ОДУЖАННЯ	46
МОДУЛЬ 3: ПІДХІД «СПІЛЬНОТА ЯК МЕТОД»	48
МОДУЛЬ 4: СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ФІЗИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	50
МОДУЛЬ 5: СТОСУНКИ З ЧЛЕНАМИ СПІЛЬНОТИ ТА ПЕРСОНАЛОМ	52
МОДУЛЬ 6: ТС В УМОВАХ УВ'ЯЗНЕННЯ	54

МОДУЛЬ 7: МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ У ТС	56
МОДУЛЬ 8: РОБОТА ЯК ТЕРАПІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ	58
МОДУЛЬ 9: ЕТАПИ ПРОГРАМИ ТС	60
МОДУЛЬ 10: ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ ЧЛЕНИ У ТС	62
ЧАСТИНА ШОСТА: ПОСИЛАННЯ, СЛОВНИК ТА ОНЛАЙН-РЕСУРСИ	65
ПОСИЛАННЯ	66
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТС	68
ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ТС	70
Навчання	70
Інструменти оцінювання	71

ПОДЯКА

Автори хотіли б відкрито висловити свою вдячність за доброзичливість і відвертість, яку виявили усі, хто брав участь у розробці цього Посібника (див. повний список у Вступі). Фахівцям з питання ТС у в'язницях, які приділили свій час для інтерв'ю, фахівцям-практикам з питання ТС, які надали «внутрішню» інформацію про повсякденну роботу ТС, рецензентам, які коментували перші чернетки, й авторам, які з готовністю погодилися дозволити використовувати свою роботу в рамках цього проєкту. І головне: ми хотіли б подякувати Секретаріату Групи Помпиду — координаторці проєкту Орсолії Ґансос та асистентці проєкту Олександрі Матяш, невтомна відданість яких створенню роботи високої якості стала центральною для всього проєкту.

ВСТУП

Про посібник

СТВОРЕННЯ ПОСІБНИКА

Цей посібник було створено на замовлення Групи Помпиду Ради Європи в рамках її проєкту «Посилення заснованих на правах людини заходів реагування на розлади, пов'язані з вживанням психоактивних речовин, у в'язницях», щоб існувало практичне керівництво зі створення та управління терапевтичними спільнотами (ТС) у виправних установах або місцях позбавлення волі. Завдання авторів полягало в тому, щоб підготувати вичерпний посібник, який узагальнив би унікальну методологію ТС, пропонував керівництво щодо проєктування, планування та створення ТС, а також програму для навчання персоналу. Намір полягав у тому, щоб включити уроки, отримані з досвіду Групи Помпиду у створенні першої терапевтичної спільноти у в'язниці в Республіці Молдова, яка почала працювати у 2018 році, та надати поради іншим адміністраціям у створенні ТС у в'язниці.

АВТОРИ

Роуді Ёйтс, почесний старший науковий співробітник Університету Стерлінга та почесний віцепрезидент Європейської федерації терапевтичних спільнот

Роуді Ёйтс професійно працює в галузі наркотичної залежності з 1971 року, коли він був членом-засновником спільноти самопомогі для людей, які одужують від залежності, під сильним впливом раннього етапу руху розвитку терапевтичних спільнот. Пізніше ця група підтримки перетворилася на проєкт Lifeline Project, який донедавна був однією з найбільших і найдавніших служб у сфері лікування від наркотичної залежності та консультування у Сполученому Королівстві, де пан Ёйтс працював на різних посадах понад двадцять років. Згодом, з 1993 року, пан Ёйтс працював старшим науковим співробітником відділу вивчення залежності в Університеті Стерлінга, Шотландія. Має багато публікацій про проблеми залежності, зокрема, від його редакції вийшла книжка про терапевтичні спільноти, в яких не вживають наркотики; довідник щодо початку роботи служб боротьби зі зловживанням наркотиками та алкоголем для уряду Шотландії; довідник для співробітників і

членів з питань терапевтичних спільнот для асоціації Phoenix Futures; і книгу про одужання та шляхи позбавлення від залежності. Також написав і був співавтором великої кількості статей у різних рецензованих наукових журналах. Виконавчий директор Європейської робочої групи з досліджень, орієнтованих на наркотики (EWODOR); колишній президент (нині почесний віцепрезидент) Європейської федерації терапевтичних спільнот (EFTC).

Род Маллен, співзасновник / президент фонду Amity Foundation

Род Маллен розпочав кар'єру у фонді руху «Сінанон» — Synanon Foundation — у 1967 році, незабаром після того, як здобув ступінь бакалавра в Каліфорнійському університеті в Берклі. Після дванадцяти років роботи в Synanon, де він обіймав низку керівних посад, у 1982 році пан Маллен приєднався до своєї партнерки, Наї Арбітер, в Amity Foundation. Протягом років пан Маллен і пані Арбітер багато працювали з Каліфорнійським департаментом виправних та реабілітаційних установ і створили першу та найуспішнішу терапевтичну спільноту для позбавлених волі чоловіків і жінок, яка стала поштовхом для створення багатьох додаткових програм у в'язницях за останні 30 років. Понад три десятиліття обіймав посаду головного виконавчого директора, а зараз — президент. У цій ролі працює над завданням утримання великої організації, що працює в багатьох державах, має багато рівнів і твердо ґрунтується на принципі «спільнота як метод».

Ная Арбітер, співзасновниця / віцепрезидентка з питання надання послуг та навчання фонду Amity Foundation

Ная Арбітер розпочала свою кар'єру у сфері ТС у русі «Сінанон», куди вона прибула на лікування від залежності в 1970 році. Кілька років працювала науковим співробітником гранту Національного інституту психічного здоров'я, вивчаючи інноваційні програми опіки над дітьми руху «Сінанон», а також обіймала кілька керівних посад в організації. В Amity була основним розробником послуг і написала понад чотирнадцять томів навчальної програми терапевтичних спільнот, яка сприяла покращенню результатів для багатьох груп населення, включаючи першу в Японії в'язницю відновного правосуддя. Перша жінка, яка отримала престижну нагороду Еріка Брукерта за найбільший внесок у розвиток терапевтичних спільнот від Європейської федерації терапевтичних спільнот.

Роберт Тельцроу, експерт з питань кримінального правосуддя та політики у сфері наркотиків, головний консультант проєкту Групи Помпиду Ради Європи

Після вивчення політичних і соціальних наук у Вільному університеті та Берлінському університеті ім. Гумбольдта і громадського здоров'я в Гарвардській медичній школі в Бостоні Роберт Тельцроу розпочав кар'єру дослідника, консультанта та керівника проєктів. З 2010 року працював головним консультантом проєкту Програми кримінального правосуддя та пенітенціарної системи Групи Помпиду Ради Європи. Як експерт, консультував адміністрацію пенітенціарних установ Молдови щодо програм лікування наркозалежності в місцях позбавлення волі. Результатом його роботи стало створення першої в Республіці Молдова внутрішньо-тюремної терапевтичної спільноти «Катарсис», яка відкрила свої двері першим резидентам у 2018 році. У цьому посібнику пан Тельцроу поділився своїм досвідом планування та впровадження терапевтичних спільнот у в'язниці.

ПРОЦЕС

Проєкт розробки посібника розпочався з обширного огляду літератури щодо практики та результатів функціонування ТС. Хоча огляд було зосереджено на ТС, які працюють в установах позбавлення волі, також були включені ТС на рівні громади, оскільки, наскільки це можливо, загальна методологія залишається незмінною, вносяться лише незначні коригування, щоб врахувати фізичні, структурні та інституційні обмеження й очікування відповідних умов. Цей огляд дозволив авторам намітити структуру посібника та консультуючись із секретаріатом Групи Помпиду, організувати серію онлайн-інтерв'ю з фахівцями-теоретиками та практиками, дослідниками та викладачами ТС.

Після проведення інтерв'ю автори почали укладати перший проєкт Посібника та розробляти навчальну програму, яка стане його важливим елементом. Навчальна програма базувалася на роботі «Навчальна програма терапевтичної спільноти: посібник для викладачів» (більше не друкується), яка була опублікована Управлінням з питань зловживання психоактивними речовинами та психічного здоров'я (SAMHSA) у США у 2006 році. Отримавши авторські права, автори переписали та відредагували цей матеріал, додавши вправи, тематичні дослідження та слайди лекцій, а також скоригувавши матеріал таким чином, щоб зосередити увагу на ТС у в'язниці. Після подання першого проєкту посібник

проаналізувала комісія фахівців зі значним досвідом і знаннями у сфері вживання психоактивних речовин загалом і у сфері тюремних ТС зокрема. Цей аналіз призвів до суттєвого перегляду як матеріалу, так і структури Посібника.

ІНТЕРВ'Ю

Інтерв'ю були проведені в режимі онлайн з групою фахівців-практиків, менеджерів, викладачів і дослідників, які мають великий досвід у методології ТС і у практичних питаннях, що виникають під час створення ТС у в'язниці. З деякими особами було проведено кілька інтерв'ю. Зокрема:

- ▶ Лора Аслан (NHS Foundation Trust, Сполучене Королівство)
- ▶ Дуг Бонд (Amity Foundation, США)
- ▶ Влад Бусмачіу (Національна адміністрація пенітенціарних установ, Республіка Молдова)
- ▶ Віржині Дебер (Гентський університет, Бельгія)
- ▶ Джордж Де Леон (Нью-Йоркський університет, США)
- ▶ Оріол Ескуліс Плу (Asociacion Proyecto Nombre, Іспанія)
- ▶ Флоренс Фаулер (Phoenix Futures / ТС в'язниці Вімотт, Сполучене Королівство)
- ▶ Рун Гафстад (Phoenix Haga, Норвегія)
- ▶ Федон Калотеракіс (Kethea / EFTC, Греція)
- ▶ Полін Маккеоун (ТС Coolmine, Ірландія)
- ▶ Аня Шіллебекс (ТС Katarisis, Бельгія)
- ▶ Крістіна Теороц (ТС «Фенікс» / пенітенціарна установа Жилави, Румунія)
- ▶ Іна Вуткаріов (ГО Initiative Pozitiva, Республіка Молдова)

АНАЛІЗ

Перший проєкт цього посібника був проаналізований як секретаріатом Групи Помпиду, так і обраною групою фахівців з методології ТС, реабілітації у в'язницях і навчання персоналу. Їхня думка та коментарі стали надзвичайно корисними для вдосконалення цієї публікації. Зокрема:

- ▶ Влад Бусмачіу (Національна адміністрація пенітенціарних установ, Республіка Молдова)
- ▶ Алла Шут (Благодійний фонд «Віта Валенс», Україна)
- ▶ Гейно Стовер (Франкфуртський університет, Німеччина)
- ▶ Крістіна Теороц (ТС «Фенікс» / пенітенціарна установа Жилави, Румунія)
- ▶ Іна Вуткаріов (ГО Initiative Pozitiva, Республіка Молдова)

МЕТА ПОСІБНИКА

Цей Посібник має на меті надати вичерпне керівництво з розуміння терапевтичних спільнот у контексті залежності від психоактивних речовин, планування та створення ТС у місцях позбавлення волі та навчання персоналу для ефективного керування такою ТС. Посібник має стати цінним ресурсом для керівників та адміністраторів в'язниць, працівників виправних установ, персоналу, який надає лікування, та викладачів, які працюють над створенням або вдосконаленням програми ТС.

РОЗУМІННЯ ПІДХОДУ ТС

ТС — це добре розроблений підхід лікування, спрямований на лікування розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин. ТС створюють середовище, де не вживають наркотиків, де люди з розладами, пов'язаними зі зловживанням психоактивними речовинами, живуть разом в організований та структурований спосіб, що сприяє змінам і дає їм змогу жити без наркотиків у зовнішньому світі. ТС пропонує методологію, яка була запроваджена в усьому світі та модифікована відповідно до місцевих культур, умов і традицій. ТС складається з комбінації поведінкових і психологічних втручань, які мають на меті допомогти резиденту змінити спосіб життя, структурований потребою вживати наркотики, на життя без наркотиків.

Головна відмінна риса ТС — використання самої спільноти як фундаментального засобу змін («спільнота як метод»). Існує низка визначальних особливостей підходу «спільнота як метод», включаючи використання ряду структурованих заходів, у яких очікується участь як персоналу, так і резидентів, а також використання членів спільноти як зразків для наслідування, які подають позитивний приклад і демонструють, як жити відповідно до філософії та системи цінностей ТС. ТС — це лікування «великими дозами». Змінити звички способу життя, пов'язані із саморуйнівним вживанням наркотиків і злочинністю, — важко. Важко їх підтримувати, але на шляху до змін кожна людина зіткнеться з різними проблемами та перешкодами. У той час як деякі люди можуть досягти змін за допомогою втручань із «малими дозами», скажімо, щотижневих зустрічей групи

одужання, іншим знадобиться саме таке глибоке й інтенсивне втручання, яке забезпечує ТС. ТС надаються в різних умовах: окремі послуги в спільноті; у притулках для бездомних; у закладах корекції психічного здоров'я; у в'язницях. У цьому посібнику основна увага зосереджена на ТС у в'язницях та інших місцях позбавлення волі, але важливо визнати, що основна методологія ТС залишається незмінною в усіх цих різноманітних умовах, хоча можуть знадобитися деякі корективи.

ТС ЯК ЧАСТИНА КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ЛІКУВАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД НАРКОТИКІВ У В'ЯЗНИЦІ

Люди, які потрапляють у в'язницю, не залишають своїх прав людини за воротами. Їхня потреба в соціальних і медичних послугах має бути визнана. Як і всі види медичного втручання, терапевтична спільнота у в'язниці має дотримуватися всіх принципів охорони здоров'я в'язниці, зазначених у нормативних документах (Правила Мандели, Правила Ради Європи щодо в'язниць, ООН). Під час планування та створення терапевтичної спільноти у в'язниці слід дотримуватися принципів охорони здоров'я в'язниці, а саме інтеграції, еквівалентності та конфіденційності. Терапевтична спільнота у в'язниці повинна бути інтегрована в комплексну систему лікування наркоманії, яка включає медичні, психологічні заходи, заходи зі зменшення шкоди та психосоціальні заходи, які проводяться у в'язниці та за її межами.

Працівники в'язниці, медичний і терапевтичний персонал повинні повідомити ув'язнених про те, що вони можуть вибирати між різними методами лікувального втручання, які мають різні цілі та правила лікування. Вибір лишитися в терапевтичній спільноті не виключає можливості залишити спільноту для участі в іншій програмі лікування. Якщо терапевтична спільнота не в змозі надати послуги, необхідні для здоров'я та добробуту резидента, вона повинна направити людину до служб, які можуть задовольнити ці потреби у сфері охорони здоров'я.

Принцип еквівалентності стверджує, що медична допомога у в'язниці повинна відповідати стандартам медичної допомоги за межами в'язниці. Ув'язнених не слід карати погіршенням стану здоров'я на додаток до покарання у вигляді позбавлення волі. Цей посібник містить інструкції щодо того, як створити та запровадити функціонування

терапевтичної спільноти, якість та ефективність якої можуть принаймні бути порівнянними з подібними стаціонарними установами для лікування наркотичної залежності за межами в'язниці.

У в'язниці важко зберегти анонімність і конфіденційність. Однак персонал ТС повинен встановити чіткі протоколи для забезпечення конфіденційності терапевтичних стосунків. Наприклад, під час групових занять, коли резиденти обговорюють делікатні питання, співробітники служби охорони мають бути присутніми лише тоді, коли це необхідно з міркувань безпеки, і навіть тоді їх слід тримати за межами зони чутиності.

СТРУКТУРА ПОСІБНИКА

Частина перша: історія та виникнення терапевтичних спільнот

Перша частина охоплює походження ТС, їхню доказову базу та особливий підхід до досягнення тривалих змін серед членів спільноти. У цій частині подано короткий опис історії терапевтичних спільнот в умовах в'язниці та результатів досліджень щодо зниження рецидивів і одужання.

Частина друга: розуміння терапевтичних спільнот

У другій частині описано концепцію «спільнота як метод» і пояснено використання ієрархічної структури, через яку, як очікується, має пройти кожен член ТС. Саме включення команди персоналу у ролі членів спільноти, а не у ролі терапевта та його пацієнта чи соціального працівника та клієнта, виділяє ТС як зовсім інший підхід. У цій частині пояснюється використання розширення прав і можливостей громади для створення просоціальної культури в громаді та для регулювання її безперебійної роботи.

Частина третя: процес планування

Третя частина пропонує поради щодо створення міждисциплінарної групи планування та визначення відповідних партнерських установ; або за їхній внесок у процес планування, або за їхній потенціал для спільного надання послуг. У цій частині також надаються поради та вказівки щодо залучення персоналу та вимог до початкового та поточного навчання. Також надаються практичні поради щодо фізичного розміщення ТС у в'язниці, загального середовища та надзвичайно важливого питання подальшої опіки після звільнення.

Частина четверта: проєкт «ТС “Катарсис”» — тематичне дослідження

Четверта частина розповідає про процес створення ТС «Катарсис» у в'язниці № 9 в Республіці Молдова. Процес спочатку був ініційований персоналом вищої ланки адміністрації пенітенціарної установи, який визнав, що в їхньому лікуванні від наркотичної залежності існують прогалини. Згодом керівники молдавських в'язниць, відвідавши ТС «Фенікс» у пенітенціарній установі Жилави в Румунії, визнали, що ТС у в'язниці може стати рішенням. У цій частині пояснюється процес, здійснений за допомогою міжнародних експертів. У частині поетапно описуються прийняті рішення та причини їх прийняття, а також ілюструється кожен пункт коментарем, у якому викладено ідею дій.

Частина п'ята: навчальна програма

П'ята частина пропонує зразок навчальної програми для персоналу з 10 модулів як керівництво для викладачів, які готують і проводять навчальні заняття. Пропонується проводити курс у п'ять триденних навчальних сесій, хоча можливі й інші формати. Кожен із 10 модулів супроводжується набором роздаткових матеріалів зі слайдами PowerPoint, вправами, тематичними дослідженнями та довідковими матеріалами для читання. Пакети роздаткових матеріалів можна завантажити з вебсайту Групи Помпиду за адресою:

<https://www.coe.int/en/web/pompidou/tctraining>

Визнається, що досвідчені викладачі можуть віддати перевагу розробці власної навчальної програми та матеріалів, але автори наполегливо рекомендують дотримуватися бази, наданої на основі дуже детальних навчальних посібників, розроблених Управлінням з питань зловживання психоактивними речовинами та психічного здоров'я (SAMHSA) у США у 2006 році.

Частина шоста: посилання, словник та онлайн-ресурси

Шоста частина містить низку додаткових ресурсів. По-перше, перераховуються всі цитовані в тексті посилання. Якщо цитовані джерела доступні в роздаткових матеріалах для завантаження, це вказано. Також включено короткий словник термінів ТС. Утім, визнається, що вони часто відрізняються у різних спільнотах. Нарешті, у цій частині наведено низку безкоштовно доступних онлайн навчальних відео та деталі різноманітних інструментів оцінювання, які можна завантажити.

ЧАСТИНА ПЕРША
ІСТОРІЯ ТА ВИНИКНЕННЯ
ТЕРАПЕВТИЧНИХ СПІЛЬНОТ

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: ІСТОРІЯ ТА ВИНИКНЕННЯ

Виникнення терапевтичних спільнот

Історія терапевтичних спільнот без наркотиків почалася в Каліфорнії наприкінці 1950-х років. Колишній член Асоціації анонімних алкоголіків Чарльз Дедеріх почав експериментувати з групами для людей з алкогольною та героїновою залежністю у себе у квартирі. Невдовзі ця нова спільнота отримала назву «Сінанон» (Synanon), переїхала до занедбаного магазину на набережній Санта-Моніки й посилила свою програму жорстким робочим графіком у жорсткій ієрархічній структурі^(1, 2).

Ця програма — жорсткий режим роботи, урівноважений доступними для всіх групами обговорення, почала демонструвати значні результати та привертати значну увагу комісарів з питань психосоціального та медичного лікування. Їхній інтерес навряд чи можна вважати несподіваним, беручи до уваги, що це був період, коли практично всі втручання, спрямовані на «лікування наркозалежності», виявилися неефективними. І ось з'являється група людей із розладами, що пов'язані зі зловживанням психоактивними речовинами, які досягли неможливого без будь-якої участі професіоналів^(3, 4).

Вже невдовзі провідні лікарі, соціологи, кримінологи та психологи прибули у Санта-Моніку, прагнучи дізнатися секрет «Сінанону» й відтворити його систему. Серед поважних осіб, які відвідали «Сінанон» і схвалили цю нову систему, були Абрагам Маслоу, Карл Роджерс і Льюїс Яблонські. Абрагаму Маслоу чітко пояснили, що «Сінанон» не можна класифікувати за існуючою термінологією. «“Сінанон” — це НЕ медикаментозне лікування, — наполягав Дедеріх. — Це школа, де люди вчать правильно жити. Те, що вони припиняють вживати наркотики — лише побічний ефект»⁽⁵⁾.

Модель терапевтичної спільноти (ТС) почали відтворювати в інших місцях. Спочатку в Нью-Йорку (в організаціях Daytop Village і Phoenix House), а згодом по всій території США. Протягом цього періоду відбулася поступова професіоналізація персоналу другої хвилі ТС, хоча майже всі ці ТС другої хвилі мали серед своїх працівників випускників ТС⁽⁶⁾. Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х років модель почала впроваджуватися в Європі. Багато психіатрів вважали цю модель природним, хоча й радикальним, продовженням попередніх робіт Максвелла Джонса та Рональда Лейнга у Сполученому Королівстві та Франко Басалії в Італії щодо демократизації психіатрії та заохочення елементу самоврядування пацієнтів і групового консультування, яку спочатку було описано як «соціальну психіатрію», а пізніше як «демократичні терапевтичні спільноти»^(1, 7, 8).

Спочатку вони були засновані у Сполученому Королівстві та Нідерландах, а незабаром поширилися по всій Європі. За кілька років ТС без наркотиків з'явилися в Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Німеччині, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швеції та Швейцарії^(6, 8). Більшість із них була заснована психіатрами, і хоча спочатку ці ТС зберігали американську термінологію первісної моделі, тут працювали міждисциплінарні команди, які окрім випускників інших ТС включали фахівців-медиків і соціальних спеціалістів.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

У багатьох аспектах ТС значно складніша, ніж просте лікувальне втручання.

Вона більше схожа на спеціальну школу, де члени вивчають нове ставлення та поведінку через експерименти та вказівки від інших членів спільноти.

...

Перша ТС — «Сінанон» — була радикальним, непрофесійним експериментом. Пізніші ТС, створені на основі первісної моделі, мали більш «професійний» персонал, але все ще включали випускників ТС до команди персоналу.

...

У Європі ТС розглядалися як спадкоємці так званих «демократичних» терапевтичних спільнот в експериментах Джонса, Лейнга та ін. У результаті у головному підході лікування наркозалежності існувала готовність прийняти цей новий підхід.

...

Рух ТС почав поширюватися Європою, часто завдяки технічній підтримці існуючих ТС і тимчасово залучених старших членів ТС.

...

До 1980-х років ТС існували в таких країнах: Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Нідерланди, Норвегія, Іспанія, Швеція та Швейцарія.

Інші відгалуження та корені

Звісно, що розвиток ТС без наркотиків у Європі не йшов одним простим шляхом. Мали місце й інші впливи. У ряді східноєвропейських країн (де поняття демократичних ТС вважалося буржуазним, а, отже, викликало підозру), такі ТС як ТС «Магдалена» в Чехії та «Монар» у Польщі досягли подібної структури шляхом адаптації структури колгоспів під сильним впливом біхевіористських традицій, зокрема, доробку Павлова. Тут також на деякі спільноти вплинув «антипсихіатричний» підхід Лейнга та (меншою мірою) Басалії; по суті були утворені самоврядні комуни^(7, 8, 9).

Ще інші ТС виростили з християнських місіонерських ініціатив і були побудовані навколо традиційної християнської пастирської чернечої моделі, найкращим прикладом якої можна вважати Гел — село для одужання в Бельгії, яке функціонувало як неофіційне та здебільшого нічим не фінансоване місце відпочинку для людей зі слабким психічним здоров'ям ще з часів Середньовіччя. З цієї традиції виникли великі сільські ТС, як-от Сан-Патріньяно в Італії. У Сан-Патріньяно проживає близько 1200 колишніх наркозалежних. Зараз громада переважно перебуває на самофінансуванні. Частково цього було досягнуто шляхом умілого розвитку бізнесу з членами громади, які виробляють високоякісні (а, отже, і не дешеві у продажі) тканини, макарони, вино тощо⁽¹⁰⁾.

Інші повернулися до більш традиційної структури Асоціації анонімних алкоголіків, тоді як треті (які загалом походять із християнської традиції) використовували громади зі змішаним населенням, де багато членів спільноти не мали проблем з наркотиками та зазвичай добровільно ставали членами спільноти. Цікаво, що цей підхід має відгомони використання «непроблемних» членів, яких в ранньому «Сінаноні» називали «лайфстайлери» або «сквеа» («квити») ^(2, 11).

У європейському контексті, певно, важливо те, що така модель також нагадує європейську традицію змішаних громад і спеціальних шкіл для соціально дезорганізованої або «неприспосованої» молоді, яка процвітала в Європі наприкінці XIX та на початку XX століть. Яскраві приклади — «Маленька Співдружність» Гомера Лейна і «Табір "Яструбина шпора"» Девіда Вілла у Сполученому Королівстві та рух «Кемфіл» Рудольфа Штайнера в більшій частині Європи⁽⁷⁾. Можна стверджувати, що ці (часто маломасштабні) заходи з дітьми та молоддю, які мають проблеми із законом або іншими соціально незахищеними та недостатньо обслуговуваними, становлять більш переконливу передумову для виникнення концептуальних терапевтичних спільнот без наркотиків^(2, 8).

Хоча ці окремі розробки значною мірою знаходилися за межами розповсюдження ТС по всій Європі в 1970-80-х роках, усі вони мають придатні до ідентифікації характеристики ТС. Усі вони засновані на принципі самопомоги. Усі сприймають залежність як розлад людини загалом, який потребує адаптації на психологічному, соціальному рівнях і рівні середовища, а не просто як медичну проблему, яку потрібно «вилікувати». Зараз більшість із них — члени Європейської федерації терапевтичних спільнот (EFTC)^(6, 8).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Інші послуги на основі ТС виникли з різних варіантів і традицій, але розробили чіткий шаблон послуги, який включає основні характеристики ТС.

•••

У багатьох колишніх соціалістичних державах, включаючи Польщу, Чехію, Словаччину тощо, ТС виростили в результаті адаптації концепції колгоспу.

•••

У деяких країнах ТС виникли на основі давньої християнської душпастирської традиції реколекцій.

•••

Часто такі служби християнської спільноти мають вигляд змішаних спільнот і включають членів, які не обов'язково мають проблеми із вживанням психоактивних речовин.

•••

Такі змішані спільноти багато в чому повторюють ранню структуру в «Сінаноні» та набагато раніше школи та спільноти для молодих людей і дітей з проблемами психічного здоров'я або проблемами поведінки.

•••

Хоча вони можуть мати іншу історію, зараз більшість цих спільнот — члени Європейської федерації терапевтичних спільнот (EFTC).

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ У В'ЯЗНИЦЯХ

Історія ТС у в'язницях

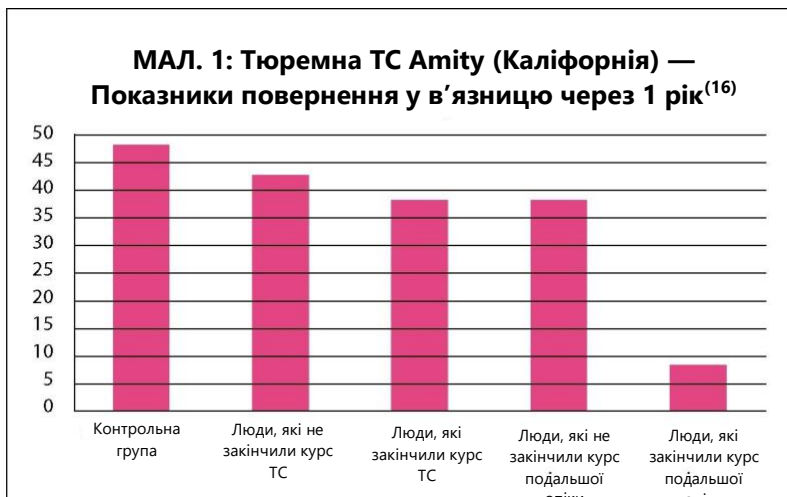
Історія втручань на основі ТС у в'язницях давня. Ймовірно, найпершим прикладом можна вважати роботу Августа Ейхорна з молодими в'язнями у Відні незабаром після Першої світової війни. Зигмунд Фройд у вступі до біографії Ейхорна описав цю його роботу як найкращу⁽⁷⁾. У 1960-х роках психіатр Макс Глатт започаткував ТС для ув'язнених із розладом, пов'язаним із вживанням алкоголю, в англійській в'язниці HMP Wormwood Scrubs. Це втручання успішно діяло протягом майже 50 років^(12, 13).

У 1962 році первісна ТС «Сінанон» почала керувати групами у виправній колонії Термінального острова, США. Експеримент тривав лише 2 роки. Частково через те, що організація відвідувала заклад лише раз на тиждень, а частково через те, що в'язнична адміністрація не погоджувалася на розширення проєкту до рівня постійної в'язничної ТС⁽¹⁴⁾.

Хоча згодом «Сінанон» керував ТС у в'язниці штату Невада, що продемонструвало різке скорочення повторних ув'язнень, експеримент було припинено через чотири роки здебільшого з політичних причин⁽¹⁴⁾.

У 1978 році випускник ТС Phoenix House створив тюремну ТС у Нью-Йорку під назвою Stay N' Out. Це була перша тюремна ТС, яка пройшла детальну академічну оцінку. Дослідники повідомили, що в той час, як 41% контрольної групи були повторно ув'язнені протягом одного року, ця цифра впала до 27% для тих, хто закінчив курс у ТС. Крім того, зменшилося вживання цими людьми наркотиків, і покращився їхній психологічний стан⁽¹⁵⁾.

Наступне більш масштабне подвійне дослідження каліфорнійських в'язничних ТС зі сторони Amity Foundation (спочатку було оцінено однорічні результати (МАЛ. 1), а згодом — трирічні (МАЛ. 2)) повторило ці результати. Повідомлялося, що рівень повторного ув'язнення впав ще різкіше для тих ув'язнених, які відвідували заклад подальшої опіки на базі ТС^(16, 17).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Ідея використання виправної моделі самопомоги у в'язницях не нова. Робота Ейхорна у в'язниці для неповнолітніх у Відні на початку ХХ століття показала потенціал такої моделі.

...

Кілька ранніх експериментів із тюремними ТС показали, що ця модель має потенційно серйозні переваги: як у плані зменшення кількості повторних арештів, так і в плані зменшення повторної залежності та покращення фізичного та психологічного функціонування людей.

...

Ранні дослідження впливу тюремних ТС виявили зниження частоти повторного ув'язнення та повторного вживання психоактивних речовин.

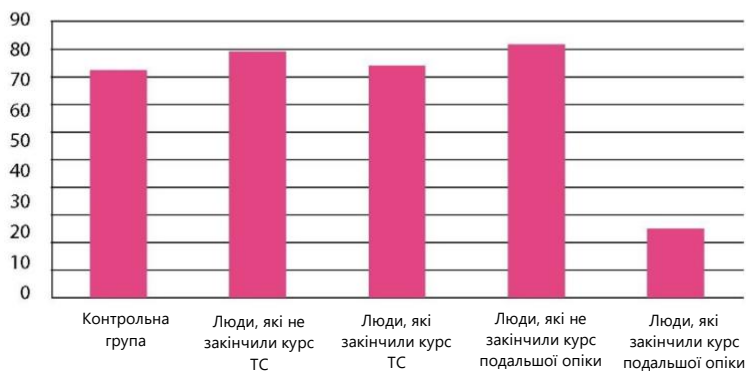
...

Дослідження також показало, що ці результати можна покращити ще більше, якщо після звільнення ув'язнені продовжують проходити програму подальшої опіки на основі ТС.

...

В одному дослідженні показники повернення до ув'язнення через 1 рік знизилися з 40% для в'язнів, які закінчили курс ТС у в'язниці, до 8% для в'язнів, які також завершили програму подальшої опіки. Контрольна група тим часом стійко залишалася на рівні 50%.

МАЛ. 2: Тюремна ТС Amity (Каліфорнія) — Показники повернення у в'язницю через 3 роки⁽¹⁶⁾

Розвиток в Європі

У 1980-х роках цей підхід поширився в Європі. Зокрема, у Сполученому Королівстві вже широко використовувалась модель демократичних ТС Максвелла Джонса у в'язниці, де її використання виявилось ефективним для в'язнів із психічними розладами та розладами особистості, але менш корисним для розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин⁽¹⁸⁾. Як і у випадку з тюремними ТС у США, досвіду застосування ТС в Європі заважали політичні, управлінські та контрактні зміни. Але там, де ТС було дозволено «пустити коріння» і модель було повністю впроваджено, у дедалі більшій доказовій базі було зафіксовано скорочення рецидивів і вживання психоактивних речовин⁽¹⁸⁻²⁴⁾. Однак, актуальним залишається існування постійної потреби в більшій кількості європейських досліджень щодо впливу ТС у в'язницях на вживання психоактивних речовин і рецидивну злочинність⁽²²⁾.

Вплив на тюремну дисципліну та витрати

Можливо, одним із найбільш значущих і, у всьому (принаймні для установ, що розміщують замовлення, та адміністрації в'язниць) значною мірою несподіваним результатом тюремних ТС став їхній вплив на тюремну дисципліну. Під час дослідження ТС Amity наглядач (керівник) у в'язниці Р. Дж. Донована зазначив, що у відділенні ТС кількість дисциплінарних «записів» зменшилася з середнього показника (загалом по в'язниці) у кількості «53» за шість місяців до лише 7. Це неминуче мало економічний вплив на рівень стресу персоналу та відпустки через хворобу⁽¹⁴⁾. У 1997 році *Каліфорнійський офіс законодавчих аналітиків* повідомляв:

«Якби результати Amity можна було відтворити шляхом розширення лікування залежності від психоактивних речовин до 10 000 ліжок протягом семи років,

- ▶ Каліфорнії не довелося би будувати додаткові 4 700 тюремних ліжок.
- ▶ Результат? Економія капітальних витрат у розмірі 210 000 000 дол. США
- ▶ з річною економією у 80 000 000 дол. США». ⁽²⁵⁾

Можна також вважати, що важливі витрати, пов'язані з обслуговуванням стаціонарних ТС, такі як проживання та харчування, вже забезпечені у в'язничному середовищі у порівнянні з громадськими ТС.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

У Європі було проведено численні експерименти з тюремними ТС.

Однак не вистачає безперервності діяльності та здатності адекватно оцінити вплив методу.

...

Вплив на тюремне життя не був зовсім несподіваним для практиків ТС, але, ймовірно, його не очікували тюремні служби, які замовили ТС.

...

У в'язниці Р. Дж. Донована, США, відповідальний наглядач зазначив, що у відділенні ТС кількість дисциплінарних «записів» зменшилася з середнього показника у в'язниці у кількості «53» за шість місяців, до лише 7.

...

Ці зміни в дисциплінарному житті в'язниці вплинули на економію персоналу, оскільки зменшилася кількість працівників пенітенціарних установ, які брали відпустку через хворобу через травму або стрес.

...

У 1997 році Управління аналізу законодавства Каліфорнії повідомило, що програма ТС Amity у в'язницях цього штату може принести величезну економію, якщо її можна буде розширити протягом наступних років (див. цитату в основному тексті).

ЧАСТИНА ДРУГА
РОЗУМІННЯ
ТЕРАПЕВТИЧНИХ
СПІЛЬНОТ

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: МЕТОД І СТРУКТУРА

Спільнота як метод

В основі модальності ТС лежить ретельний баланс двох взаємодоповнюючих, але полярно протилежних елементів. Перш за все, ТС характеризується використанням самої спільноти для створення повсякденного середовища, яке покликане сприяти одужанню та навчанню. Провідний авторитет у справі ТС Джордж Де Леон зазначає:

«Від інших підходів до лікування та інших спільнот ТС відрізняються цілеспрямованим використанням спільноти таких самих людей для сприяння соціальним і психологічним змінам індивідів». (26: стор. 22)

Таким чином, контролюються розпорядок дня та структура, щоб гарантувати, що кожен член спільноти отримує відповідні й актуальні завдання та винагороди. Терапевтичне середовище не обов'язково таке саме, як середовище підтримки, хоча в спільноті, всередині якої кожна людина відчуває, що вона в безпеці, а про неї піклуються, повинні бути встановлені виклики^(1, 26, 27). Жорсткість і повсякденний тиск робочої рутини врівноважуються використанням груп обговорення та інших груп, де ієрархії, правилам та ідеології можна кинути виклик через конфронтацію, обговорення та вирішення. Ця система груп обговорення або груп вирішення забезпечує запобіжний клапан для таких емоцій, як смуток, страх або гнів, які навмисно породжуються щоденним робочим графіком⁽¹⁾.

В основі раннього успіху ТС і лежить таке ретельне зіставлення двох протилежних елементів. Дійсно, цей баланс між стримувальною та підтримувальною структурою і створенням безпечних умов, в яких можна досліджувати та ділитися досвідом особистої вразливості, загалом розглядається як центральне місце у втручаннях, орієнтованих на одужання^(26, 27).

Важливо визнати, що співробітники ТС також і члени ТС, які мають спільну мету, а не терапевти, які «надають» лікування «пацієнту» чи «клієнту». Багато професійних співробітників, які приходять до ТС з інших сфер клінічної роботи, борються з цією концепцією. Багато хто також припускає, що індивідуальні консультації та групова робота — терапевтичні внески, а фізична праця просто займає проміжки. Такий підхід не сприймає самої суті. Головний принцип ТС полягає в тому, що повсякденне середовище — це терапевтичний внесок. Формальні втручання, такі як групи, лише дозволяють звільнити, розв'язати, зрозуміти та встановити цілі^(1, 27).

Таким чином, створення робочого середовища, яке часто може бути напруженим, суворим і навіть стресовим, — важливий компонент моделі ТС і має бути визнаний життєво важливим фактором у процесі змін у ТС. Додавання індивідуального планування лікування — корисне, але воно має бути встановлено в контексті ТС. Терапевтичні спільноти працюють, використовуючи силу та енергію групи, як персоналу, так і резидентів, і існує небезпека, що цей процес може бути частково підірваний занадто сильною залежністю від індивідуальної роботи^(1, 26, 27).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

ТС — це дуже складне втручання, яке врівноважує ієрархічну структуру та суворий щоденний робочий графік із серією груп і зустрічей, призначених для розв'язання проблем, які викликані такою моделлю.

...

Загальна мета — «цілеспрямоване використання спільноти таких самих людей для сприяння соціальним і психологічним змінам індивідів»

...

Повсякденний режим роботи в ТС — це не просто «заповнення часу», щоб члени ТС були зайняті між групами та зустрічами (де відбувається справжнє лікування).

Це невіддільна частина лікувального процесу.

...

Чітка різниця між ТС та іншими розповсюдженими службами лікування залежностей полягає у використанні персоналу як старших членів спільноти, а не терапевтів, яких наймають для «проведення» терапії пацієнта. Скоріше це однорангові члени спільноти, яка прагне шукати рішення.

...

Хоча деякі спеціалісти з лікування наркозалежності ставлять під сумнів використання конфронтації, фахівці-практики ТС стверджують, що це — важливий елемент процесу одужання.

Розуміння структури

Багато в чому ієрархічна структура ТС (МАЛ. 3) подібна до тієї, що існує на будь-якому робочому місці. Різниця в контексті ТС полягає в тому, що структура використовується як засіб навчання. Отже, якщо у світі загалом працівників призначають на посади, де їхні навички та досвід свідчать про те, що вони принесуть найбільшу користь організації в цілому, то у ТС зовсім інша мета. У більшості випадків у структурі ТС окремих членів буде призначений на посаду в структурі, де він, швидше за все, засвоїть певний урок про себе^(26, 27).

Структура забезпечує: стабільність у житті, яке часто було хаотичним; можливість націлюватися на короткострокові цілі; форум, на якому можна спостерігати за поганою поведінкою та ставленням і оскаржувати їх; можливість навчитися використовувати владу на благо громади; і форум, на якому можна перевірити особисті зміни в безпечному та сприятливому середовищі^(1, 27).

МАЛ. 3: Типова структура дому ТС

Одужання на основі позитивних якостей

Більшість стандартних методів лікування заснована на «виправленні того, що не так» з людиною, і на зменшенні шкоди (тобто вони засновані на проблемі). Тому оцінка завжди починається з тих елементів життя людини, які пішли або йдуть не так. Цей підхід зазвичай спрямований на виявлення цих проблем і роботу над їх вирішенням.

ТС, однак, базується на позитивних якостях і має на меті спиратися на ресурси, які людина приносить у своє лікування. Дуже небагато людей підуть до лікувального закладу, не маючи сильних сторін, які вони можуть використати. У когось будуть навички роботи, здобуті до того, як вживання наркотиків узяло під контроль над ними, деякі матимуть творчі та художні здібності, інші матимуть друзів і родичів, які їх підтримують і на яких вони можуть покластися. У ТС робиться наголос на визнанні цих сильних сторін, заохочується їх застосування і відзначення досягнень у ритуалах, святкових церемоніях і зустрічах⁽⁵⁾.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Ієрархічна структура ТС схожа на організацію роботи в усьому світі. Але в ТС ця структура використовується як базовий процес навчання, і люди призначаються на посади в структурі не на основі їхніх талантів, а на основі внутрішніх потенційних можливостей навчання.

...

Структура є стандартною ієрархією типу «командної структури», яка заохочує кожного окремого члена ТС брати на себе відповідальність за власну позицію в спільноті та «відповідально піклуватися» про інших.

...

По суті, ТС — це підхід до одужання та зміни поведінки, що базується на позитивних якостях. Такий підхід прагне заохочувати й розвивати наявні ресурси окремого члена спільноти через їх визнання та відзначення.

...

ТС навмисно прагне «знайти людей, які чинять правильно» та відзначити те, що вони перемогли свої проблеми.

Ритуали та відзначення значною мірою є частиною підходу ТС до заохочення хороших дій і водночас боротьби з поганими (див.: заохочення, стор. 25).

ТЕРАПЕВТИЧНІ СПІЛЬНОТИ: САМОДОПОМОГА І БЕЗПЕКА

Підхід самодопомоги

Оскільки ТС базується на теорії, згідно з якою одужання може відбутися лише тоді, коли людина цілком залучена до власного одужання та відчуває, що тримає цей процес під контролем, сильний акцент робиться на контексті самодопомоги. Членів ТС заохочують визнати, що вони повинні взяти на себе відповідальність за власне одужання та розуміти залучені процеси. Таким чином, усіх членів ТС заохочують до проведення семінарів з питань одужання, методів і підходів ТС та концепцій ТС^(1, 26).

Таке використання членів спільноти ТС для надання вказівок, інструкцій і пояснень решті спільноти означає, що ТС працює більше як навчальне середовище, ніж як режим лікування. У результаті деякі ТС (наприклад, Amity Foundation у США) вирішили називати своїх членів «студентами», а своїх співробітників (оплачуваних членів) — «викладачами»⁽¹⁴⁾.

Семінари

Хоча періодично семінари можуть проводити співробітники, наскільки це можливо, семінари повинні проводити самі члени ТС. Це гарантує, що доповідачу надається можливість дізнатися більше й розмірковувати про власне одужання, а також відображає результати освітніх досліджень, які встановили, що навчання, що передається від студента до студента, ефективніше, ніж навчання від викладача до студента⁽²⁸⁾.

Членам ТС слід надати достатній час для підготовки семінарів і заохочувати їх звертатися за порадами та інструкціями до старших членів (включаючи персонал). Семінари можуть бути формальними лекціями для решти спільноти або презентаціями щодо аспектів програми для відвідувачів спільноти. Зазвичай вони будуть зосереджені на конкретному аспекті програми; можливо, мета груп обговорення, використання доган і заохочень, або значення та цінність однієї з концепцій ТС (див. нижче). Цей процес не тільки покращує розуміння членами ТС того, як працює ТС, але й заохочує почуття причетності та відповідальності за успіх спільноти в цілому.

Поняття та концепції

Основний спосіб, у який ТС створює життєве середовище, яке помітно відрізняється від світу, котрий члени залишили позаду, полягає у використанні понять і концепцій. Вони мають особливе значення, відображаються в ТС і цитуються на зустрічах. Деякі, як-от «Сьогодні — перший день решти вашого життя», походять із перших днів первісних ТС. Інші розроблені як прості гасла для пояснення філософії ТС. «Поводьтеся так, ніби» заохочує членів уникати різних реакцій на проблеми, тоді як «Не бути дріб'язковим у дрібницях — це велика справа» заохочує членів зосереджуватися на дрібницях і виявляти свої найкращі риси. Центральною у філософії ТС є концепція «Не можна утримати, не віддаючи», яка вказує на цінність допомоги іншим членам у їхньому процесі одужання та на гарні власні відчуття опісля^(26, 27).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

ТС, перш за все, — підхід самодопомоги до одужання людини. І персонал, і члени розглядаються як частина цього процесу. Таким чином, співробітники (і старші члени) розглядаються як зразки для наслідування, а інші члени можуть дізнатися від них, як ТС може допомогти як їм, так і іншим членам спільноти.

...

Члени проводять семінари для інших членів спільноти (і іноді для відвідувачів). Теми, як правило, стосуються аспектів підходу ТС і концепцій, які їх описують. Це допомагає всім членам зрозуміти ТС і те, як вона може працювати їм на користь.

...

Концепції, які відображаються в ТС і часто повторюються на зустрічах, — це прості гасла, що описують аспект підходу ТС.

...

Поняття та концепції — частиною мови ТС, яка навмисно позначає ТС як середовище, абсолютно відмінне від того, до якого вони звикли.

Створення безпеки

Зміни в поведінці та ставленні, яких ТС очікує від своїх членів, — значні, адже вони відбуваються після багатьох років, а, можливо, і цілого життя, хаотичної та саморуйнівної поведінки. Ці зміни неминуче призведуть до того, що члени (принаймні спочатку) почуватимуться наляканими та вразливими. На ранніх етапах спостерігається сильний опір змінам, і в цей час дуже важливо, щоб старші члени могли запропонувати підтримку та заохочення. Але цілком зрозуміло, що такі зміни будуть можливими лише в середовищі, в якому людина відчуває себе безпечно та отримує підтримку^(5, 26, 27).

У ТС ця мета досягається шляхом заохочення почуття причетності, пов'язаного з вірою членів спільноти в те, що вони (а не співробітники) несуть головну відповідальність за безпеку спільноти та її членів.

Заохочення причетності

Членів ТС заохочують відчувати причетність і відповідальність за ефективно управління спільнотою, надаючи їм посилений контроль над рішеннями, які приймаються нею та щодо неї. Члени залучаються до оцінки нових членів; рішення щодо переміщення членів усередині структури; зустрічі відвідувачів у ТС; визнання та винагорода за просоціальну поведінку (заохочення); виявлення нездорової поведінки та боротьба з нею (догани)⁽²⁶⁾. Усе це повинно відбуватися в рамках чітко визначеної громади, яка є фізично та організаційно автономною та значною мірою самоокупною: усе прибирання, приготування їжі та дрібне технічне обслуговування будівлі виконуються членами громади^(1, 14, 26).

Догани та заохочення

Догани становлять важливу частину створення безпеки громади. Серйозні проблеми в громаді, як-от контрабанда наркотиків у приміщення або випадки насильства чи погрози насильства, повинні вирішуватися співробітниками, але повсякденну погану поведінку та організаційні проблеми повинні вирішувати члени громади з відповідним рівнем старшинства. Якщо поведінку члена спільноти визнають незадовільною, до нього може бути застосована догана. Догани — це словесні виклики, які мають на меті вказати людині, якій вони адресовані, що не так з її поведінкою. *Догана* повинна складатися з трьох елементів: (i) Ти мені подобаєшся, справа не в тобі, а в тому, як ти себе поводиш; (ii) Ось що саме не так у твоїй поведінці; (iii) Ось що саме ти б міг зробити / як ти міг би поводитися натомість⁽²⁷⁾.

З іншого боку, заохочення означає виявлення та відзначення того, що пройшло добре, або поведінки, яка сприяє більшій підтримці спільноти. Як і у випадку з доганами, заохочення відбуваються по-різному. Подача особливо смачної вечері може викликати публічні коментарі та оплески спільноти; добре виконану роботу може просто відзначити та похвалити старший член; або про підвищення всередині структури можна оголосити на вечірній зустрічі для всіх членів^(26, 27).

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Суттєві зміни можуть відбутися лише в безпечному середовищі. Відчуття безпеки створюється через почуття причетності всієї громади.

...

Це почуття причетності розвивається через систему, яка заохочує активне залучення членів громади до процесів прийняття рішень, пов'язаних із повсякденною діяльністю громади.

...

Надзвичайно важливо, щоб ТС, наскільки це можливо, була автономним і самоокупним органом, відокремленим від ширшої спільноти, і відповідальною за власне приготування їжі, прибирання та загальне технічне обслуговування.

...

Обов'язок спільноти — боротися з поганою продуктивністю або поганою поведінкою. Часто це призводить до доган. Догани повинні бути навчальним досвідом, а, отже, повинні містити поради щодо того, як удосконалитися.

...

Подібним чином заохочення можна використовувати для визнання хорошої поведінки або особливо цінного внеску. Як догани, так і заохочення можна проводити індивідуально або в усій громаді, залежно від обставин.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ
ПРОЦЕС ПЛАНУВАННЯ

ПЛАНУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Створення групи планування та початку діяльності

Надзвичайно важливо, щоб поштовх для розвитку тюремної ТС йшов від керівництва пенітенціарної установи. Щоб створити ТС успішно, потрібна мати сильну та постійну відданість моделі.

В ідеалі група планування також повинна визначити місцеву службу лікування від наркозалежності / алкоголізму, яка зможе залучати та керувати елементом «лікування» ТС команди персоналу та, якщо це можливо, надавати необхідні послуги з подальшої опіки. У групі планування має бути узгоджений детальний протокол для загального управління ТС та чіткого розподілу обов'язків між персоналом закладу та тими, хто найнятий з метою надання лікувальних елементів ТС⁽²⁴⁾.

Неминуче буде потрібно оцінювати ТС у міру її розвитку. Рекомендується, щоб команда планувальників підготувалася до цього процесу із самого початку, можливо, залучивши місцевий університет для надання консультацій щодо відповідної стратегії дослідження. (Див.: *Частину шосту для рекомендованих інструментів оцінювання*).

Залучення персоналу команди ТС

В ідеалі команда персоналу ТС має включати як тюремних офіцерів, так і досвідчених працівників з лікування у ТС.

Тюремні офіцери — залучіть у свою команду тюремного офіцера, запросивши добровольців. Зрозуміло, що багато тюремних офіцерів будуть скептично ставитися до можливості одужання, оскільки вони здебільшого бачать тих, хто не змінився. Команда з планування повинна прагнути залучати офіцерів, які, як здається, мають співчуття до людей із розладами, пов'язаними із вживанням психоактивних речовин, і вірять в одужання, можливо, з особистого досвіду друзів або членів родини. По можливості це мають бути постійні посади. В ідеалі тюремний офіцер, який працює з командою ТС, не повинен бути призначений в іншу посаду у в'язниці, окрім випадків надзвичайної ситуації. Якщо можливо, такі офіцери не повинні носити уніформу. Важливо, щоб члени ТС могли бачити видимі сигнали того, що ТС справді відрізняється від основної в'язниці.

Працівники з лікування у ТС — якщо це можливо, залучіть персонал ТС з досвідом роботи в іншій ТС. Якщо це виявиться неможливим, можна залучити персонал з інших відповідних дисциплін, наприклад, громадських медсестр, психологів, соціальних працівників тощо. Якщо можливо, буде корисно, щоб цей елемент команди надала місцева ГО. В ідеалі команда повинна також включати деяких випускників ТС або осіб, які одужали завдяки лікуванню в місцевій наркологічній службі. Наявність у команді деяких членів, які раніше залежали від психоактивних речовин, ще раз надішле обнадійливий сигнал як для членів ТС, так і для потенційних нових членів^(14, 24). Слід зазначити, що раніше залежні від психоактивних речовин співробітники, швидше за все, також колишні правопорушники. Команда планування має переконатися, що в'язничні правила та національне законодавство дозволяють таке функціонування.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Необхідно створити мультидисциплінарну групу для узгодження детальних планів розвитку тюремної ТС. Вона має включати діячів з досвідом роботи з моделлю ТС.

...

Планування ТС має включати стратегію дослідження, щоб послуга була оцінена першим залученим членом ТС.

...

Команда ТС має бути постійною (а не змінною) і в ідеалі має включати як тюремних офіцерів, так і персонал ТС з лікування.

...

Потенційно групою ТС з лікування може керувати місцева ГО з лікування наркоманії.

...

Офіцерам пенітенціарної служби в групі ТС бажано не носити уніформу.

...

В ідеалі команда повинна також включати деяких членів, які раніше були залежними від психоактивних речовин, бажано щоб це були випускники ТС.

Навчання персоналу

У п'ятій частині цього посібника викладено пропонувану навчальну програму курсу. Команда планування повинна переконатися, що вони можуть залучити тренера, який має досвід проведення коротких навчальних курсів без відриву від роботи та знає підхід ТС до лікування та одужання.

Запропонована навчальна програма курсу складається з 10 модулів, які бажано проводити протягом 5-ти триденних навчальних сесій. Кожен модуль містить роздатковий матеріал із вправами, слайди PowerPoint і довідкову інформацію для викладачів. Пакети роздаткових матеріалів можна завантажити звідси:

<https://www.coe.int/en/web/pompidou/tctraining>

Рекомендується, щоб команда планування також вивчила цю довідкову інформацію, оскільки вона містить важливі дані про модель, її доказову базу та ефективність.

Імерсивне навчання

Рекомендується, щоб члени команди ТС, особливо ті, хто бере участь у клінічній роботі ТС, також проводили певний час у вже існуючій ТС; або у в'язниці, або в громаді (обидва типи використовуватимуть загалом однаковий підхід, незалежно від фізичного середовища). Так вони отримають більш суб'єктивне враження від того, як працює ТС і як вона має «відчуватися» іншими людьми.

Як і в інших аспектах процесу планування та розвитку, допомогу та підтримку може надати відповідна регіональна федерація ТС. У Європі це буде Європейська федерація терапевтичних спільнот (EFTC). EFTC існує вже майже 40 років, має багатий досвід серед організацій-членів, тому на неї можна покластися, щоб скерувати групу планування до відповідної служби^(6, 8).

Постійне навчання

Для команди ТС буде важливо регулярно оновлювати навчання та переглядати прогрес. Команда планування повинна включати ресурси, щоб забезпечити регулярне оглядове навчання. Можливо, раз на квартал або пів року. Як і у випадку з 10-модульним курсом, це навчання має включати всю команду, незалежно від дисципліни.

Одна з головних причин обов'язковості мультидисциплінарного навчання — надзвичайна важливість того, щоб робота програми ТС була постійно забезпечена всіма її співробітниками. Має існувати чіткий розподіл обов'язків: тюремні офіцери, члени групи, відповідальні за дисципліну, і члени ТС, відповідальні за планування лікування, групи, семінари тощо. Ці питання можна переглянути та скоригувати під час регулярних навчальних занять на основі аналізу.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

П'ята частина цього посібника містить детальну навчальну програму з 10 модулів, які бажано проводити у п'ять триденних навчальних сесій.

...

Цей курс має проводитись досвідченим тренером у сфері ТС, а пройти його має вся команда співробітників разом.

...

Пакети роздаткових матеріалів, які супроводжують цей курс, містять вправи, тематичні дослідження, рольові ігри, слайди PowerPoint і загальну інформацію для прочитання для всіх 10 модулів.

...

Роздаткові матеріали можна завантажити звідси: <https://www.coe.int/en/web/pompidou/tctraining>

...

Якщо можливо, 10-модульний навчальний курс має бути доповнений імерсивним навчанням через стажування в існуючій ТС.

...

Необхідно запланувати регулярне «поглиблене» навчання та сесії аналізу. Знову ж, до них має бути залучена вся команда персоналу ТС незалежно від дисципліни.

РОЗТАШУВАННЯ ТА СЕРЕДОВИЩЕ

Розташування

Вибір, у якій в'язниці розмістити ТС, буде залежати від багатьох факторів. Не в останню чергу від того, які в'язничні приміщення фактично доступні. Однак слід трохи подумати про географічне розташування. Є низка прикладів, коли тюремні ТС не спроможні працювати з оптимальним потенціалом через розміщення у в'язницях у віддалених районах⁽¹⁴⁾. Це призвело або до того, що новому персоналу було важко отримати відповідне житло, або ці люди вважали надмірні поїздки на роботу дорогими та виснажливими. Це неминуче призвело до високої плинності кадрів і поганої узгодженості в команді персоналу ТС.

Якщо можливо, слід вибрати будівлю в межах тюремного містечка, яку можна легко відокремити від основної в'язниці з достатньою кількістю місць для сну та приготування їжі та з відкритим майданчиком, придатним для спорту та садівництва: знову ж таки, окремо від основної в'язниці.

Середовище

Важливо, щоб ТС виглядала і відчувалася не так, як решта в'язниці. Варто трохи подумати про створення сімейної атмосфери в самій ТС. Це сприятиме як залученню, так і зміні ставлення після приєднання. Слід заохочувати членів ТС розміщувати власні твори мистецтва на стінах, і щоб девізи та концепції ТС («*Поводьтеса так, ніби*»; «*Не бути дріб'язковим у дрібницях — це велика справа*»; «*Не можна утримати, не віддаючи*» тощо) відображалися як у громадських, так і в приватних місцях. Можливо, буде корисно розглянути можливість назвати кімнати на честь випускників ТС, коли люди завершують програму і будують нове життя за межами в'язниці.

Якщо це можливо, усі співробітники ТС повинні бути без уніформи та послуговуватися просто іменами у спілкуванні (без «пан», «пані» або по батькові). Усі ці заходи сприятимуть зміні ставлення та поведінки.

Встановлення ієрархії

Процес встановлення ієрархії ТС (див. частину «Розуміння структури») у новій ТС поступовий. У багатьох ТС на основі громади ієрархія встановлюється через «позику» старших мешканців з іншої вже створеної ТС. У тюремній ТС це навряд чи буде можливим.

Найпростіше рішення — тимчасове заповнення керівних посад співробітниками протягом початкового періоду. У цьому випадку має відобразитися повна структура, щоб члени ТС могли бачити позиції, до яких вони могли б прагнути у ході свого прогресу.

Структура завжди має бути розміщена на видному місці в центральній частині будівлі ТС. На ній має бути відображене ім'я людини, яка обіймає кожну посаду. Якщо посаду на початковому етапі обіймає співробітник, це слід вказати, щоб уникнути плутанини.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Найвигідніше створити ТС у невіддаленій в'язниці, інакше прогресу завадять проблеми з логістикою.

...

Будівля ТС має бути відокремлена від основної в'язниці, і, якщо можливо, таке фізичне відокремлення має включати будь-яку приєднану відкриту зону.

...

Бажано, щоб будівля ТС і за виглядом, і за відчуттями відрізнялася від решти в'язниці, на стінах були розміщені твори мистецтва та девізи ТС.

...

Створення сімейної, домашньої атмосфери сприятиме залученню та зміні поведінки.

...

На початковому етапі співробітники ТС можуть тимчасово займати керівні посади в ієрархії ТС.

...

Повна структура в ідеалі повинна бути відображена на видному місці в ТС з іменами осіб, які обіймають посади. Вакантні посади теж мають бути вказані.

Залучення та оцінка

Підозріливе ставлення до нової ТС у в'язницях — неминучі. Важливо, щоб усі нові члени були добровольцями. У цьому випадку надзвичайно корисними будуть співробітники, які самі колись були залежними від психоактивних речовин (бажано випускники ТС)⁽¹⁴⁾. Команда персоналу повинна мати розроблені чіткі критерії прийому / відмови. Процес має включати розуміння з боку кандидата, що проблема — в ньому самому, а не в психоактивній речовині; що вони мають потребу та бажання змін; і віра в те, що зміни можливі. Початкова оцінка (і наступні перевірки) потребуватимуть використання призначених інструментів оцінювання, щоб уможливити подальше оціночне дослідження.

Час важливий у сенсі прийняття нових членів. Важливо — *якщо це взагалі можливо* — уникати відправлення тих, хто закінчив програму ТС, назад до основної в'язниці, де їхній прогрес може бути значно підірваний. Тому, ймовірно, буде доцільно залучати нових членів, у яких залишилося від 12 до 18 місяців строку покарання. Таким чином час завершення їхньої програми буде збігатися із запланованою датою виходу з в'язниці.

Коли нових членів зараховують до ТС, кожному з них слід призначити старшого члена, який виконуватиме функції наставника на ранніх етапах програми: пояснювати їм структуру та правила ТС і заохочувати їх довіряти моделі ТС. Такий підхід з «наставником» або «старшим братом» матиме ряд переваг. Новим членам буде до кого звернутися, коли вони почуватимуться вразливими. Старшому члену це надасть можливість довести свою здатність нести відповідальність, а для ТС запропонує систему «раннього попередження», якщо новий член відчуває труднощі.

Подальша опіка

Велике дослідження результатів ТС у в'язницях чітко визначило надання подальшої опіки як важливий елемент у досягненні високих показників як утримання від вживання психоактивних речовин, так і утримання від правопорушень. Коли можливо, група планування повинна забезпечити доступність послуги подальшої опіки. Це має бути на основі ТС і бажано з можливістю проживання. Команда персоналу цієї установи повинна пройти навчання разом із командою персоналу ТС в'язниці. Створені агенції з лікування залежностей на основі спільноти можуть мати хороші можливості запропонувати таку установу^(14, 16, 17).

Якщо створення такої установи неможливе, команда планування повинна вивчити можливе використання груп взаємодопомоги, як-от групи анонімних алкоголіків, анонімних наркоманів, SMART Recovery тощо. Планування цього заходу має включати усвідомлення того, що існують значні філософські відмінності між цими групами та моделлю ТС, і це необхідно буде врахувати^(1, 27). Одним із можливих альтернативних варіантів було б заохочення тих, хто закінчив програму, повертатися до в'язничної ТС, щоб брати участь у групах і бути прикладом для молодших членів.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Нові члени повинні бути добровольцями, мати сильне бажання змін і віру в те, що зміни можливі.

...

Залучення у ТС має бути визначене за часом, щоб гарантувати, що члени ТС завершать програму приблизно в той самий час, на який припадає дата їхнього виходу з в'язниці.

...

Бажано для початкової оцінки (і для будь-яких наступних оціночних досліджень та/або оглядів прогресу) використовувати перевірені інструменти, щоб уможливити оцінку на пізнішому етапі.

...

Вирішальне значення має організація подальшої опіки. Вона має бути на основі ТС і бажано з можливістю проживання.

...

Якщо це неможливо, можна розглянути інші служби підтримки, наприклад, групи анонімних алкоголіків і наркоманів, або заохочувати тих, хто закінчив програму, повернутися до ТС у ролі старших членів і зразків для наслідування.

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА
ПРОЄКТ «ТС "КАТАРСИС"»
ТЕМАТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ ТС

РЕЗЮМЕ

«Катарсис»: Резюме

Спонування до розвитку терапевтичної спільноти в молдовській в'язниці надійшов безпосередньо від співробітників Національної адміністрації пенітенціарних установ (НАПУ; раніше: Департамент пенітенціарних установ) Республіки Молдова.

На семінарі в Кишиневі у 2013 році молдавські тюремні лікарі та психологи дійшли висновку, що зменшення шкоди та медикаментозне лікування (МЛ), які на той момент вже були добре запроваджені в молдовських в'язницях, не задовольняють потреб усіх наркозалежних осіб у в'язницях.

Під час ознайомчого візиту до Бухареста, організованого Групою Помпиду, керівники молдавських в'язниць відвідали й були вражені в'язничною ТС у пенітенціарній установі Жилави в Румунії, яку було створено за підтримки Групи Помпиду та технічної допомоги з боку відомої норвезької ТС Phoenix Haga. Згодом НАПУ звернулася за підтримкою до Групи Помпиду, щоб використати цей досвід для створення власної ТС у в'язниці.

Фінансова підтримка надійшла від Європейського Союзу: у 2014 році ЄС погодився профінансувати створення однієї або двох ТС у в'язницях Молдови. Люксембург, держава-член Групи Помпиду, також зробив добровільний внесок на підтримку проєкту. На початку 2015 року НАПУ підписала Меморандум про взаєморозуміння з Групою Помпиду, який став наріжним каменем плідної співпраці.

Як повноправний партнер, внесок в успіх проєкту зробила норвезька громадська організація Phoenix Haga, надавши досвід і керівництво на початковому етапі проєктування та планування, а у вигляді постійної підтримки. Протягом наступних двох років німецькі, норвезькі та румунські експерти регулярно відвідували Молдову, щоб навчати міждисциплінарну групу психологів, лікарів, офіцерів пенітенціарних установ і соціальних працівників процесам функціонування ТС у в'язниці. Під час інтерактивних тренінгів учасники навчилися керувати ТС: від розуміння того, що розлади, пов'язані з вживанням психоактивних речовин, мають хронічний і часто рецидивний характер, до різних етапів одужання, вони набули навичок запроваджувати когнітивні зміни за допомогою психологічного втручання в рамках ТС.

За допомогою Групи Помпиду НАПУ відремонтувала тюремне крило у в'язниці № 9 (в'язниця Прункул). У відремонтованій зоні розміщується ТС і передбачено 26 місць для наркозалежних ув'язнених. Вона відповідає європейським стандартам щодо простору, обладнання та умов проживання. На церемонії відкриття ТС у листопаді 2017 року її назвали «Катарсис», тому що вона покликана бути безпечним місцем, де можлива емоційна розрядка та одужання від наркозалежності. З моменту початку функціонування у липні 2018 року кілька поколінь резидентів ТС успішно завершили терапевтичну програму та реінтегрувалися в суспільство.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Ініціатива створення терапевтичної спільноти у в'язниці в пенітенціарній системі Молдови виникла в Національній адміністрації пенітенціарних установ (НАПУ), а не була запропонована зовнішніми агентствами.

...

Головним поштовхом для ініціативи став візит старшого персоналу в'язниці до ТС «Фенікс» у пенітенціарній колонії Жилава в Бухаресті. Під час планування тюремної ТС дуже важливо, щоб ті, хто бере участь у проєкті, бачили ТС у дії.

...

Для просування проєкту дуже важливою була роль служби ТС, якою керує норвезька ГО Phoenix Haga. Існує велика кількість добре відомих європейських ТС, багато з яких розташовані у в'язницях, і їхній досвід може бути надзвичайно цінним.

...

Навчальна програма, передбачена для майбутнього персоналу ТС «Катарсис», значною мірою відтворена в четвертій частині цього посібника.

...

Створення ТС у в'язниці слід розглядати як довгострокову інвестицію, і як початкове, так і поточне фінансування повинні бути підтверджені до створення ТС.

Створення простору

Місце розташування ТС має бути достатньо великим (залежно від передбачуваної кількості членів ТС) і належним чином сконструйованим, а також має відповідати європейським стандартам щодо простору, обладнання та умов проживання.

Доцільно знайти зону у в'язниці, яка буде більш-менш відокремлена від інших зон в'язниці, оскільки надзвичайно важливо запобігти негативному впливу на рольову ієрархію ТС через уже існуючу культуру неформального «кльовання» серед ув'язнених, які не проживають у ТС. Можуть знадобитися додаткові заходи безпеки, щоб гарантувати, що лише члени ТС мають доступ до зони та щоб вона залишалася точно вільною від наркотиків та алкоголю.

Відокремлення повинно забезпечити достатню автономність ТС без необхідності для мешканців відмовлятися від прав і можливостей, які вони мають у решті в'язниці (наприклад, можливість займатися спортом, виконувати робочі обов'язки тощо). Досить велике та зручне для життя середовище водночас становить стимул для ув'язнених брати участь у програмі ТС та допомагає досягти терапевтичних цілей.

ПРИКЛАД

Під час молдовського проєкту ТС група планування дотримувалася рекомендацій Phoenix Haga, яка вже виступала в ролі консультанта під час будівництва тюремних ТС в Румунії. Для приміщення ТС були визначені такі мінімальні вимоги для 26 резидентів:

- Окремі спальні зони (одна велика спальня з 16 ліжками, одна середня з 8 ліжками та одна маленька спальня з 2 ліжками)
- Окрема зона санвузла
- Окрема велика кімната для спільної діяльності з достатньою кількістю місця для терапевтичних і творчих групових заходів
- Приміщення для приготування та прийому їжі (може бути дві окремі кімнати)
- Кабінет резидента зі столом на одну особу
- Кабінет персоналу зі столом на одну особу
- Місце для зберігання їжі, засобів для прибирання, одягу, туалетного паперу тощо.
- Прибудинкова територія (город з рослинами, квітами, місце для дрібних тварин)

ТС також укомплектовано меблями та предметами побуту, зокрема, ліжками, столами, шафами, посудом і матеріалами для терапевтичної діяльності спільноти (перекидні дошки, ручки, художні матеріали тощо). Крім того, облаштовано комп'ютерну кімнату з трьома робочими місцями, якою можуть користуватися як резиденти, так і персонал.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

ТС у в'язниці має, наскільки це можливо, бути відокремленою від решти території в'язниці, а це може вимагати будівництва нової будівлі.

...

Відокремлення ТС від решти в'язниці зменшує негативний вплив тюремної субкультури на дуже позитивний дух, який розбудовується в ТС.

...

Можуть знадобитися додаткові заходи безпеки, щоб гарантувати, що лише члени ТС мають доступ до зони та що вона залишається точно вільною від наркотиків та алкоголю.

...

ТС повинна мати можливість розмістити всіх своїх членів, щоб їм не довелося повертатися вночі до основної в'язниці.

...

Якщо можливо, корисно змінювати розташування спальних місць / кімнати, щоб дозволити ТС винагороджувати тих, хто досягає просування в ієрархії ТС, більш привабливими (і менш публічними) кімнатами.

...

Також надзвичайно корисно, якщо простір, призначений для ТС, дозволяє членам самостійно готувати їжу. Приготування їжі та спільна трапеза посилюють відчуття спільноти.

ПОСТАНОВКА ЦІЛЕЙ І ЗДІЙСНЕННІСТЬ

Початок планування: Визначення цілей та оцінка здійсненності

Щоб отримати ясність щодо бажаних цілей, команда планувальників повинна спочатку визначити очікуваний вплив і цілі проєкту, а потім визначити дії та засоби для досягнення цих цілей. Хороший план проєкту допомагає підтримувати напрямок проєкту та дозволяє вимірювати прогрес і споживання ресурсів. Існуюча література з управління проєктами широко доступна і може допомогти в розробці надійного плану проєкту. Відповідний план проєкту має відповідати цілям усіх залучених партнерських організацій.

ПРИКЛАД

Реалізація такого проєкту міжнародного співробітництва, як молдавська тюремна ТС, передбачала, що вплив і цілі проєкту відповідають пріоритетам Групи Помпиду Ради Європи, а також національним цілям Республіки Молдова. Узгодивши цілі проєкту з Планом дій Ради Європи щодо Молдови, вдалося досягти як підтримки Ради Європи, так і підтримки країни-члена Молдови. Це пояснюється тим, що План дій ґрунтувався на пріоритетах Національного плану дій щодо виконання зобов'язань Молдови перед Радою Європи, погоджених Парламентом Молдови.

Здійсненність

Команда планування повинна переконатися, що настав час для реалізації проєкту. Необхідно перевірити рамки національної політики та Кримінальний кодекс адміністрації пенітенціарних установ, щоб переконатися, що для впровадження проєкту не потрібні зміни. Зміна нормативно-правових актів або національної політики часто займає багато часу і може бути не виконана в узгоджений строк. З цієї причини керівництво проєкту має передбачати та ініціювати зміни політики на ранніх стадіях реалізації проєкту, щоб у разі потреби була створена нормативна основа для ефективного та дієвого впровадження планів проєкту.

ПРИКЛАД

Секретаріат Групи Помпиду проаналізував рамки політики разом з національними партнерами перед реалізацією проєкту. Хоча було встановлено, що нічого не перешкоджає будівництву тюремної ТС у в'язниці № 9 (в'язниця Прункул), правила молдовської пенітенціарної адміністрації перешкождали поширенню програми ТС на інші тюремні режими. Результат: до ТС «Катарсис» не могли бути переведені люди, які перебували в інших колоніях, а також не могли бути використані деякі вільні потужності ТС, оскільки членами ТС могли бути лише ув'язнені з колонії № 9. Щоб надати потенційним бенефіціарам з інших в'язниць можливість брати участь у програмі ТС, НАПУ подала до уряду Молдови проєкт закону, який на момент написання цього документа перебував у процесі прийняття.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Плануючи таку ініціативу, важливо почати з розуміння кінцевих цілей.

...

Це має включати детальний план із зазначенням кроків, які необхідно зробити для досягнення бажаних цілей, і передбаченням можливих перешкод для досягнення цих цілей.

...

Проєкт має бути як практичним, так і здійсненним, і відповідати існуючій політиці та законодавству.

...

Слід враховувати, що зміна законодавства може бути надзвичайно повільним процесом навіть за наявності загальної згоди та «політичної волі».

...

Якщо виявлено проблеми з доцільністю ініціативи, їх необхідно вирішити на самому початку. Можливо, знадобляться зміни до початкового плану, і деякі елементи плану, можливо, доведеться відкласти для майбутнього впровадження.

Фактори здійсненості, не пов'язані з політикою

Окрім необхідності правової основи для впровадження проєкту, група планування повинна переконатися, що партнери проєкту мають технічну компетенцію для досягнення цілей проєкту та беруть на себе зобов'язання створити ТС і підтримувати її діяльність у довгостроковій перспективі. Потрібно дослідити сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози (аналіз SWOT), а група планування повинна точно визначити, скільки коштуватиме успішне впровадження.

ПРИКЛАД

У листопаді 2013 року Група Помпиду направила групу експертів у Молдову для проведення інтерв'ю та зустрічей з представниками НАПУ, Міністерства юстиції, керівниками в'язниць та іншими потенційними партнерами. Команда відвідала дві в'язниці для чоловіків і одну в'язницю для жінок. Після SWOT-аналізу команда дійшла висновку, що створення ТС у в'язницях Молдови в принципі можливе. Техніко-економічне обґрунтування, яке підготували експерти, свідчило про вкрай важливу підтримку ТС з боку НАПУ Молдови, яка повинна була покривати поточні витрати на утримання ТС навіть після завершення проєкту та доручити співробітникам завдання з управління ТС у довгостроковій перспективі.

Меморандум про взаєморозуміння

Залежно від структури партнерства, можливо, буде доцільно скласти Меморандум про взаєморозуміння, який описуватиме ролі та обов'язки кожної організації, часові рамки для досягнення бажаних результатів, практичну співпрацю та домовленості про спілкування, а також те, як сторони затверджуватимуть і сплачуватимуть усі витрати, понесені при досягненні цілей проєкту. Малоімовірно, що в'язнична ТС може бути успішно створена тюремною службою, яка діє цілком незалежно, і майже напевно виникне потреба у співпраці з різними іншими службами, включаючи служби охорони здоров'я та соціальні служби, а також будь-які відповідні ГО, що спеціалізуються на питаннях залежності від психотропних речовин.

ПРИКЛАД

У травні 2015 року Група Помпиду та НАПУ Молдови підписали Меморандум про взаєморозуміння з метою консолідації ефективної співпраці в реалізації проєкту. Спільне обговорення розподілу завдань у процесі написання меморандуму допомогло всім партнерам проєкту отримати чіткіше уявлення про те, як співпрацювати. Було організовано церемонію підписання, яка посилила мотивацію та рішучість усіх партнерів проєкту досягти успіху в його реалізації.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Вкрай важливо, щоб у процесі визначення здійсненості була зроблена об'єктивна оцінка спроможності приймаючої установи надавати бажані послуги в довгостроковій перспективі.

...

Ймовірно, для цього знадобиться рання первинна оцінка зовнішніми експертами.

Для ініціативи, що спрямована на створення в'язничної ТС, буде доступна допомога зі сторони різних міжнародних і регіональних організацій.

...

При оцінці доцільності створення ТС у в'язниці корисною відправною точкою може бути проведення аналізу сильних і слабких сторін, можливостей і загроз (аналіз SWOT) із залученням усіх потенційних партнерів.

...

Оскільки ініціатива неминуче буде залучати низку агенцій-партнерів, доцільно, щоб роль кожної агенції, що робить свій внесок, була визначена в офіційному документі, який можуть підтвердити всі сторони.

РЕАЛІЗАЦІЯ ТА СТВОРЕННЯ

Навчання персоналу

Оскільки для керівництва ТС буде необхідний достатньо кваліфікований персонал, програма навчання повинна бути розроблена таким чином, щоб можна було передати та засвоїти практичний і теоретичний матеріал, описаний у цьому посібнику. Якщо метою є використання мультидисциплінарної команди (як у випадку з ТС «Катарсис»), команду в ідеалі слід навчати разом (приклад навчальної програми див. у п'ятій частині цього посібника).

ПРИКЛАД

За допомогою досвідчених міжнародних практиків-тренерів Група Помпиду організувала серію з чотирьох 3-денних навчальних семінарів для виправного та лікувального персоналу, який працює (або планує працювати) у в'язниці Прункул. Більшість тренінгів проходили у в'язниці, що:

- знизило вартість навчання
- дозволило зробити процес навчання більш імерсивним через використання робочого місця учасників.

Інтерактивні семінари проходили двома мовами (румунською та англійською).

Вибір членів ТС

У цьому посібнику ми використовуємо термін «члени ТС» або просто «члени», щоб підкреслити головний принцип підходу ТС, згідно з яким як персонал, так і клієнтська група (резиденти, гості, ув'язнені тощо) — члени єдиної громади одужання.

Відбір майбутніх членів має здійснюватися прозоро та орієнтуватися на попит. Для цього мають бути розроблені чіткі критерії. Кандидати повинні бути достатньо поінформовані про свої права та обов'язки, щоб вони могли прийняти обґрунтоване рішення. Наскільки це можливо, вони повинні бути добровільними членами.

ПРИКЛАД

У проєкті «Катарсис» місцева громадська організація, яка, зокрема, забезпечувала функціонування ТС, — *Initiativa Pozitiva* — відіграла вирішальну роль у початковому залученні та продовжує бути активним партнером. Критерії відбору, розроблені Групою Помпиду та Національною адміністрацією пенітенціарних установ, стверджують, що на участь у програмі ТС мають право всі особи, якщо вони:

- мають проблему залежності
- мають бути випущені з в'язниці незабаром після завершення програми
- не повинні повертатися до загального виконання приписів

Крім того, кандидати повинні бути достатньо мотивовані, щоб взяти під контроль свій розлад, пов'язаний із вживанням психоактивних речовин.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Персонал має бути навчений використання методології ТС протягом періоду планування та задовго до створення ТС. Ця методологія, безсумнівно, не схожа на жодну робочу обстановку та метод, з якими ці люди стикалися в минулому.

...

Якщо в проєкті передбачається використання мультидисциплінарної команди (найкращих результатів було досягнуто з командами, до складу яких входили і виправний персонал, і лікувальний персонал ТС, і випускники ТС), тоді команда повинна навчатися разом.

...

Група планування повинна встановити відповідні критерії для прийняття нових членів до ТС. Найкращі результати будуть досягнуті, якщо члени програми будуть добровольцями.

...

Нові члени повинні мати анамнез розладу вживання психоактивних речовин, який вони готові спробувати змінити.

...

Якщо можливо, будь-які члени ТС, які завершили програму ТС, не повинні повертатися до основної в'язниці.

Залучення громадянського суспільства

В'язниці не можуть бути реабілітаційними установами без співпраці та підтримки суспільства в цілому. Співпраця з організаціями громадянського суспільства має важливе значення, особливо для пенітенціарних систем, які працюють із дуже обмеженими ресурсами, оскільки ГО часто надають таку необхідну людську та матеріальну підтримку. Крім того, громадські організації можуть налагоджувати зв'язки із суспільством за стінами в'язниці.

ПРИКЛАД

Проект Групи Помпиду в Молдові з самого початку залучав не лише норвезьку громадську організацію Phoenix Haga, яка пропонувала тренінги, технічні поради та консультації, а й місцеву громадську організацію *Initiativa Pozitiva* («Позитивна ініціатива»), яка принесла з собою великий досвід роботи в однорангових програмах для наркозалежних та ув'язнених і глибоке знання місцевої субкультури наркозалежних.

Initiativa Pozitiva також керує терапевтичною спільнотою в селі поблизу Кишинева, де резиденти можуть працювати або продовжувати терапію. Їхня ТС — повноправний член Європейської федерації терапевтичних спільнот (EFTC). *Initiativa Pozitiva* була створена за дорученням НАПУ Молдови для збагачення терапевтичної програми у в'язниці та підтримки реабілітації та реінтеграції звільнених, які пройшли програму.

Доопрацювання та продовження підтримки

Вкрай важливо зарезервувати достатньо часу та грошей для підтримки критично важливої першої фази впровадження після відкриття ТС, для моніторингу її прогресу та оцінки ефективності втручання. Не можна переоцінити важливість безперервності, як персоналу, так і самої моделі. У багатьох випадках ініціативи тюремних ТС зазнали невдачі через погану підтримку персоналу, що призвело до збільшення плинності кадрів. Висока плинність кадрів зазвичай призводить до погіршення розуміння духу ТС, що, і собі, часто підриває точність відтворення моделі.

ПРИКЛАД

Після відкриття ТС «Катарсис» норвезькі та румунські експерти регулярно відвідували Молдову, щоб оцінити прогрес ТС і надати рекомендації керівникам пенітенціарних установ і співробітникам ГО, які беруть участь у програмі ТС. Крім того, у 2020–2021 роках, команда дослідників провела інтерв'ю та збирила дані, щоб оцінити ефективність ТС, починаючи з цього раннього етапу. Висновки та рекомендації цих заходів мали бути використані для подальшої підтримки та зміцнення програми ТС і запровадження відповідних систем оцінки для вимірювання довгострокової ефективності програми.

Від початкової зацікавленості до офіційного відкриття проекту минуло близько 3 років, що, ймовірно, є розумним періодом для такої складної ініціативи.

КЛЮЧОВІ МОМЕНТИ

Якщо можливо, адміністрація пенітенціарної установи повинна прагнути залучити відповідні місцеві ГО до цієї ініціативи.

...

Слід заохочувати місцеві ГО розвивати свої ресурси таким чином, щоб вони могли надавати послуги подальшої опіки на основі ТС особам, які завершили програму ТС у в'язниці.

...

Цю ініціативу слід розглядати як безперервний процес. Команда планування повинна забезпечити наявність достатніх ресурсів для аудиту та оцінки ТС після її створення.

...

Як і у випадку з початковим процесом планування, технічну консультацію, допомогу та підтримку можна отримати від досвідчених експертів з ТС; наприклад, через різні регіональні федерації Всесвітньої федерації терапевтичних спільнот (WFTC), включаючи Європейську федерацію терапевтичних спільнот (EFTC).

...

ТС «Катарсис» вже три роки керує ТС у в'язниці Прункул. Коротке відео про ТС «Катарсис» та її членів можна переглянути в шостій частині.

ЧАСТИНА
П'ЯТА
НАВЧАЛЬНА
ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА — ВСТУП

Структура навчальної програми

Досвідчені викладачі з ґрунтовними знаннями про терапевтичні спільноти, звичайно, матимуть власні ідеї про те, як структурувати та проводити відповідний навчальний курс. Викладений тут матеріал — наша пропозиція щодо комплексної навчальної програми. Ми вважаємо, що відповідний навчальний курс має включати всі викладені тут елементи та пропонуватися як додаток до імерсивного навчання через відрядження у вже існуючу ТС. Як зазначено тут, курс проходитиме у вигляді п'яти триденних навчальних сесій, причому на кожній з них будуть представлені два з десяти модулів. Ось ці модулі:

- Модуль 1: Знайомство із терапевтичною спільнотою
- Модуль 2: Лікування та одужання
- Модуль 3: Підхід «Спільнота як метод»
- Модуль 4: Соціальна структура та фізичне середовище
- Модуль 5: Стосунки з членами спільноти та персоналом
- Модуль 6: ТС в умовах ув'язнення
- Модуль 7: Методи лікування у ТС
- Модуль 8: Робота як терапія та соціальна реінтеграція
- Модуль 9: Етапи програми ТС
- Модуль 10: Як змінюються члени у ТС¹

Роздаткові матеріали для завантаження² для кожного модуля доступні за адресою: <https://www.coe.int/en/web/pompidou/tctraining>

Підготовка до навчального курсу

Ми наполегливо рекомендуємо, щоб уся навчальна програма проходила в рамках терапевтичної спільноти, аби посилити цілі та загальний досвід навчання. (Зразок слайда (M1-1) включено в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1). Процес включатиме розподілення усіх студентів між відповідними точками у структурі викладання курсу. Щоб проілюструвати цей процес, ми припустили, що курс складається з 20 студентів, розбитих на 4 групи по 5 студентів у кожній. Очевидно, що викладачу(-ам) потрібно буде скорегувати структуру відповідно до кількості студентів і кількості груп.

Перед відвідуванням студентів слід повідомити, що вони повинні будуть вести щоденник своїх роздумів про кожен день, який потрібно заповнювати щовечора. Це слід повторити на початку модуля 1. Викладач(-і) повинен(-ні) подбати про те, щоб для студентів, які не принесли ручки та блокноти, були наявні блокноти й ручки. Ми вирішили НЕ включати розклад (окрім перерв), оскільки він змінюватиметься залежно від знань і потреб студентів і, де це доречно, перекладу.

¹ Ця навчальна програма базується на роботі «Навчальна програма терапевтичної спільноти: посібник для викладачів» (більше не друкується), яка була опублікована Управлінням з питань зловживання психоактивними речовинами та психічного здоров'я (SAMHSA) у США у 2006 році. Вона була додатково адаптована авторами, які переорієнтували та вдосконалили структуру та створили додатковий новий матеріал.

² Довідкові статті, розділи тощо, які надані в пакетах роздаткових матеріалів, призначені виключно для використання викладачами та студентами разом із цією навчальною програмою. Авторські права (якщо застосовуються) залишаються за авторами та/або видавцями.

ОБОВ'ЯЗКИ	
Координатор курсу	Зв'язок між викладачем(-ами) та керівниками команд; демонстрація рольових ігор з викладачем(-ами), якщо потрібно.
Керівники команд	Забезпечення присутності та підготовки членів команди; демонстрація рольових ігор з викладачем(-ами), якщо потрібно
Команда харчування	Забезпечення перерв на харчування відповідно до потреб
Адміністративна команда	Розповсюдження роздаткових матеріалів і розкладів серед усіх студентів; забезпечення того, що відповідні роздаткові матеріали наявні у всіх групах (4 групи по 5 студентів).
Команда хронометражу	Дбає про те, що групи знаходяться в необхідному місці, починають і закінчують вчасно, а також про те, що у межах занять дотримано відповідного розподілу часу (керівник групи призначає по одному члену команди на кожну групу).
Команда зворотного зв'язку	Відповідає за ведення конспектів у групах; забезпечує передачу нотаток та інших відгуків керівнику команди, а потім координатору курсу (керівник групи призначає по одному члену команди на кожну групу).
Команда прибирання	Дбає про те, що після перерв на харчування все належним чином прибрано; забезпечує чистоту і порядок у навчальних кімнатах після закінчення всіх занять.

Ввідні вправи

На початку курсу викладач(-и) має представитися та пояснити всю структуру курсу та наголосити на тому, що від студентів очікується, що вони беруть на себе зобов'язання пройти весь курс. Викладачі також повинні пояснити поняття «скриньки», щоб студенти могли ставити запитання протягом трьох днів. Це має бути контейнер типу взуттєвої коробки з отвором у кришці, подібним на отвір у поштових ящиках, яким керує координатор курсу. Студентам слід запропонувати писати запити / запитання та залишати їх у цій скриньці. Це слід повторювати протягом трьох днів. На цьому етапі структуру моделі слід показати на екрані (*зразок слайда (M1-1) включено у пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1*), і викладачі мають пояснити, що ця структура відображає стандартну структуру, яка використовується в терапевтичних спільнотах у всьому світі, і що ця конкретна структура буде використана для всієї навчальної програми, щоб студенти відчували, як члени терапевтичної спільноти можуть її сприймати.

Спочатку пропонується, щоб викладач(-и) розпочав Модуль 1 з простої вправи, спрямованої на встановлення різних рівнів знань / обізнаності з темою ТС серед студентів. *Зразок вправи (M1-A) включено в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1*. Потім цю вправу можна використати для розподілу місць у структурі, гарантуючи, що ті, хто найбільше обізнані з методологією ТС, обіймають керівні ролі. Після цього командам слід надати короткий час на спільну зустріч, що вони підтвердили, що розуміють свої ролі у ході курсу.

В ідеалі очікується, що студентський контингент включатиме три неаявні когорти: тюремний / виправний персонал; персонал терапевтичної спільноти (швидше за все з ГО); і випускники програми терапевтичної спільноти. Звісно, це залежатиме від домовленостей, досягнутих між різними сторонами на етапі планування (див. Частина другу), але тут ми хочемо підкреслити, що мультидисциплінарний підхід у тому вигляді, як ми його запропонували, призводить до найкращих результатів вже протягом багатьох років.

Під час зустрічі команд координатор курсу повинен разом із викладачем(-ами) підготувати зображення структури на великій дошці, переконавшись, що поля достатньо великі для того, щоб до них можна було додати імена членів. Це зображення слід розмістити на стіні на видному місці.

Коли команди завершать обговорення та представлення, їх слід повернути до повної групи. У цей момент їх попросять одного за іншим вийти та представитися, написати своє ім'я у відповідному квадраті на зображенні структури, а потім повернутися до решти студентів і сказати:

«Мене звати Іван / Марія. Я — член команди хронометражу (*або іншу відповідну роль*)».

Модуль 1

ЗНАЙОМСТВО ІЗ ТЕРАПЕВТИЧНОЮ СПІЛЬНОТОЮ

День 1

Вступна вправа досить детально описана на попередніх сторінках. Після того, як студентів розподілено між відповідними точками в структурі, викладач(-і) повинен(-ні) показати зразок правил для курсу. *(Зразок слайда (M1-2) включено в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1).*

Попросіть студентів визначити, яка команда повинна нести відповідальність за яке правило (чи відповідальність має лежати на всіх студентах). Перепишіть їх на ватман і прикріпіть на стіну. Попросіть студентів визначити додаткові правила та обговорити їх. Яка команда відповідає за ці додаткові правила? Додайте їх на ватман.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ ПІДХОДУ ТЕРАПЕВТИЧНИХ СПІЛЬНОТ

Поясніть усім студентам, що тепер вони повинні робити нотатки, і що лекція буде короткою презентацією виникнення підходу терапевтичних спільнот до лікування залежності та одужання. *(Зразки слайдів (M1-3) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1. Рекомендується, щоб викладач підготував роздаткові матеріали всіх слайдів, які всі студенти можуть залишити собі).* Лекція повинна окреслити попередні розробки в роботі з так званими дезадаптованими дітьми (Aichorn, Lane, Wills та ін.); ранні експерименти із самодопомоги пацієнтів у лікарнях (Mayo & Pratt, Jones, Laing тощо); та історію ТС без наркотиків з моменту заснування «Сінанону» у 1958 році. *(Зразки довідкових матеріалів (M1-i — M1-v) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1).*

Після завершення лекції розділіть студентів на 4 групи по 5 осіб (переконайтеся, що керівник команди зворотного зв'язку та керівник команди хронометражу виділяють по одному члену своєї команди в кожену групу та самі приєднуються до групи, що залишилася). Попросіть групи витратити приблизно 20 хвилин на обговорення лекції, обмін думками та запитання для пленарного засідання.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Коли студенти повернуться з обіду, виділіть приблизно 30 хвилин на запитання та обговорення ранкової лекції. Організуйте процес, спершу викликаючи різних членів команди зворотного зв'язку (включаючи керівника команди зворотного зв'язку), щоб вони представили обговорення перед обідом у своїй групі, а потім відкрийте обговорення для всіх студентів.

ЛЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ ПІДХОДУ ТЕРАПЕВТИЧНИХ СПІЛЬНОТ

Поясніть усім студентам, що лекція буде короткою презентацією деяких основ терапевтичної спільноти. *(Зразки слайдів (M1-4) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1).* Лекція повинна охоплювати фази лікування, 14 компонентів і баланс між структурою та груповою роботою. *(Зразки довідкових матеріалів (M1-iii та M1-iv) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 1).*

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

Після того, як студенти повернуться з перерви, розділіть їх на групи. Попросіть групи витратити приблизно 20 хвилин на обговорення лекції, обмін думками та запитання для пленарного засідання.

Коли групи повернуться, як і раніше, попросіть членів команди зворотного зв'язку повідомити про обговорення у їхніх групах і поставити будь-які запитання. Дозвольте провести коротке відкрите обговорення, а потім попросіть студентів розглянути базові документи ввечері, щоб підготуватися до сесії запитань і відповідей, яка проходить у день 2. Попросіть координатора курсу обрати одного зі студентів, який виступить на ранковій зустрічі другого дня з улюбленим віршем (або частиною вірша чи текстом пісні), а іншого студента підготувати думку для роздумів на день. *(Цю останню вказівку слід повторювати в кінці кожної ранкової зустрічі до кінця курсу).*

День 2

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 2 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС (*зразок слайда: M1-5*) і пояснення, що ця філософія була написана багато років тому випускником Phoenix House New York і продовжує використовуватися (з невеликими змінами) у ТС по всьому світу. Продовжте зустріч, заслухавши улюблений вірш обраного студента. Окресліть план на день і попросіть іншого обраного студента висловити думку для роздумів на день. Її слід записати на ватмані та повісити на стіні. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитають вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня. Дайте студентам 10 хвилин наприкінці ранкової зустрічі, щоб повністю записати філософію ТС.

Попросіть усіх студентів записати ось таке визначення терапевтичної спільноти:

«Терапевтична спільнота — це структурований метод і середовище для зміни людської поведінки в контексті життя у спільноті та відповідальності» (Річард Гейтон, 1998).

Поясніть, що кожне слово цього визначення — важливе. Призначте кожній групі (як і раніше, 4 групи по 5 осіб) один із наведених нижче елементів. Попросіть студентів розійтися по цих групах і обговорити значення елемента:

- ▶ Структурований метод
- ▶ Структуроване середовище
- ▶ Контекст життя у спільноті (громаді)
- ▶ Контекст відповідальності

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

Поверніть усіх студентів у пленарну групу та, як і раніше, попросіть команду зворотного зв'язку розповісти про різні групові обговорення, перш ніж відкрити обговорення для всієї групи.

Знову розподіліть студентів по групах і попросіть їх обговорити та вибрати два-три питання, порушені під час Модуля 1, щодо яких вони хотіли б отримати додаткові інструкції чи роз'яснення.

Знову об'єднайтеся у пленарну групу та повторіть процес зворотного зв'язку, як і раніше. Запишіть усі запитання на ватмані та виділіть час, щоб детально обговорити кожне з них. У результаті має вийти розгорнутий короткий виклад матеріалу Модуля 1; включаючи історію та еволюцію терапевтичних спільнот, основні елементи підходу та те, чим він відрізняється від інших типів втручання у залежність. Викладач(-і) має(-ють) сміливо додавати будь-які критичні елементи, не розглянуті в групових питаннях, які, на їхню думку, потребують додаткової уваги.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Модуль 2

ЛІКУВАННЯ ТА ОДУЖАННЯ

День 2

Ознайомте студентів з модулем 2 і поясніть його цілі. Модуль 2 має на меті дати студентам чіткіше уявлення про погляд ТС на залежність і концепцію правильного життя. У ньому також пояснюється концепція «спільноти як методу».

ЛЕКЦІЯ: ЛІКУВАННЯ ТА ОДУЖАННЯ: ПОГЛЯД ТС

Ця лекція — коротка презентація деяких відмінних рис ТС (мова, спільнота як метод, раціональний авторитет і погляд ТС на розлад, одужання та правильний спосіб життя). (Зразки слайдів (M2-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 2). У лекції слід окреслити причини цих відмінних рис і пояснити, як вони працюють на практиці. (Зразок довідкового матеріалу (M2-і) включено в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 2).

ОБГОВОРЕННЯ В МАЛИХ ГРУПАХ

Після лекції розділіть студентів на чотири відповідні групи. Попросіть кожну групу витратити приблизно 20 хвилин на обговорення певного елемента лекції. Одна група повинна обговорити мову ТС і скласти список використовуваних слів і фраз. Інша — обговорити спільноту як метод і запропонувати причини, чому цей метод може бути ефективнішим, ніж традиційне втручання типу «терапевт — пацієнт». Ще одна група має обговорити раціональні повноваження та запропонувати події, щодо яких може знадобитися втручання персоналу, а також яку форму мають приймати ці втручання. Остання група повинна обговорити погляд ТС на розлад і перерахувати способи, якими він відрізняється від інших традиційних припущень про залежність.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

Коли студенти повернуться з перерви, попросіть групу зворотного зв'язку представити висновки / думки / роздуми відповідних груп. Потім відкрийте дискусію для всіх студентів, по черзі обговорюючи кожну з чотирьох дискусійних тем. Переконайтеся, що всі студенти мають чітке уявлення про природу та значення / призначення цих елементів.

ЛЕКЦІЯ: РЕЙ: ТЕМАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поясніть, що ця презентація охоплюватиме основні елементи тематичного дослідження, і що очікується, що студенти прочитають повне тематичне дослідження ввечері та наступного дня будуть готові обговорити його детально. (Зразки слайдів (M2-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 2. Повне тематичне дослідження (M2-A) можна знайти у папці «Вправи» (Exercises) у тому ж пакеті роздаткового матеріалу).

Як і раніше, підсумуйте сесію модуля 2 наприкінці дня та дайте відповіді на будь-які запитання. Нагадайте обраним студентам, що вони повинні підготувати улюблений вірш (або частину вірша) і думку для роздумів на день.

День 3

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

Розпочніть день ранковою зустріччю, як і у день 2. Як і напередодні, покажіть філософію ТС. Якщо викладач(-і) вважає, що це доцільно, студентам можна запропонувати продекламувати її вголос. Попросіть виступити декламатора вірша і студента з думкою для роздумів на день.

Поверніться до тематичного дослідження (M2-A). Попросіть студентів запропонувати приклади когнітивних і поведінкових проблем Рея. Напишіть їх на ватмані та повісьте на стіну. Продовжте таким же чином із прикладами проблем сприйняття; емоційними проблемами та соціальними проблемами.

ОБГОВОРЕННЯ В МАЛИХ ГРУПАХ

Знову попросіть студентів розійтися по своїх чотирьох групах. Кожній групі слід доручити обговорити, як ТС може мотивувати Рея: (а) змінити поведінку; (б) емоційне / психологічне життя; (с) інтелектуальне та духовне життя; та (д) робочі та професійні навички.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

Поверніть студентів у пленарну групу та отримайте зворотний зв'язок у вже звичний спосіб. Переконайтеся, що всі елементи ТС обговорюються з точки зору їхнього потенційного впливу на поведінку та мотивацію Рея до змін.

ЛЕКЦІЯ: ПОГЛЯД ТС НА ОДУЖАННЯ

Ця лекція має пояснити погляд ТС на одужання як на щось набагато більше, ніж просто припинення зловживання наркотиками та/або алкоголем. (Зразки слайдів (М2-3) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 2). Натомість ТС наголошує на повній зміні поведінки та ставлення — як до інших, так і до себе. Поясніть різницю між реабілітацією та абілітацією. Поясніть, що йдеться про зосередження уваги на активах і ресурсах, які кожен член ТС приносить із собою у свою програму одужання. Це може бути підтримка сім'ї або партнера; трудові навички; фінансові ресурси; мистецькі / творчі здібності тощо. Важливо наголосити, що на відміну від багатьох інших методологій лікування, які, як правило, бачать свою роль як управління симптомами або зменшення шкоди, ТС інстинктивно заснована на втручанні на основі позитивних якостей. Наприкінці презентації попросіть студентів пояснити, чи потребуватиме Рей реабілітації, чи абілітації, а також чим конкретно він має проблеми.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

РОЛЬОВА GRA В МАЛИХ ГРУПАХ

Коли студенти повернуться з обіду, роздайте сценарій рольової гри (М2-В) і попросіть студентів прочитати його до кінця та поставити будь-які запитання, які можуть у них виникнути. Перегляньте чотири елементи правильного життя з попередніх слайдів: чесність, відповідальне піклування, трудова етика, активне та постійне навчання. Обговоріть кожен елемент перед тим, як призначити одну людину в кожній групі грати Рея, а одну — Френка (Френк може стати Френсіс, якщо на цю роль буде обрана жінка). Студенти повинні розбитись на групи та зіграти зустріч у ролях. Інші члени групи повинні занотувати сказане, а після завершення рольової гри групи мають обговорити співбесіду. Чи вдалося переконати Рея? Чи вдалося Френку / Френсіс добре провести співбесіду? Що він / вона міг / могла би сказати, щоб справити сильніший вплив на Рея (тощо)?

Після об'єднання у повну, можна надати загальний відгук та обговорити його разом. Викладач(-і) повинен(-ні) переконатися, що всі аспекти рольової гри обговорюються, і впевнитися, що студенти цілком розуміють концепцію правильного життя як альтернативної мети невживання психотропних речовин.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ПІДСУМКИ

Останньою вправою цього заняття має бути вичерпний підсумок модулів 1 і 2. Викладач(-і) повинен(-ні) підсумувати основні елементи кожного модуля та запропонувати обговорення та запитання. Координатор курсу повинен перевірити скриньку й зачитати будь-які надіслані запитання (або це можна робити наприкінці кожного з трьох днів). Якщо проміжок часу між заняттями модулів 1/2 і заняттями модулів 3/4 значний, можливо, недоцільно призначати ролі для ранкової зустрічі, а студентам можна сказати, що вони можуть зголоситися на цю діяльність на наступній сесії. Викладач(-і) також повинні розглянути, чи доцільно змінити структуру проведення курсу (очікування групи зворотного зв'язку, можливо, більші, ніж від інших команд). Викладач(-і) має нарешті підсумувати модулі 3 і 4 і переконатися, що всі студенти мають необхідні матеріали та будуть присутні.

Модуль 3

ПІДХІД «СПІЛЬНОТА ЯК МЕТОД»

День 4

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 4 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

ЛЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНЕ НАВЧАННЯ НА ПРОТИВАГУ ДИДАКТИЧНОМУ НАВЧАННЮ

Поясніть різницю між соціальним навчанням і дидактичним навчанням. Підкресліть, що вони, як правило, краще застосовні для різних типів знань і поведінки. (*Зразки слайдів (МЗ-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 3*). Переконайтеся, що студенти розуміють ці відмінності. Попросіть студентів навести приклади соціального навчання з власного досвіду та обговоріть.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після того, як студенти повернуться з перерви, розділіть їх на ті самі 4 групи. Кожен член групи повинен самостійно пригадати ситуацію, коли він отримав цінний життєвий урок від членів сім'ї, колег чи інших людей. Потім учасники повинні записати це та додати до опису події уроки, які вони засвоїли. Потім кожен член групи повинен поділитися своїм досвідом з рештою групи. (Члени команди хронометражу в кожній групі повинні переконатися, що приблизно третина відведеного часу приділяється на приватні роздуми та дві третини — на групові презентації).

Коли студенти повернуться зі своїх груп, дайте достатньо часу для зворотного зв'язку від кожної команди у вже звичний спосіб. Спонукайте групу обговорити, чого, на їхню думку, вони навчилися з цієї вправи. Підбийте підсумок заняття таким чином:

- ▶ Слухаючи інших, людина може вчитися на їхньому досвіді та змінювати свою поведінку чи процеси мислення
- ▶ Слухання інших, які розповідають про свій досвід, — дуже хороший приклад соціального навчання

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

ЛЕКЦІЯ: СПІЛЬНОТА ЯК МЕТОД

Поясніть усім студентам, що лекція буде короткою презентацією деяких основних елементів підходу «спільнота як метод», який лежить в основі підходу ТС. (*Зразки слайдів (МЗ-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 3. Викладач(-і) має також розповсюдити більш детальний опис у роздатковому матеріалі, МЗ-А*).

Переконайтеся, що ці основні поняття повністю зрозумілі студентам. Візьміть кожну з восьми концепцій і запитайте студентів, як вони бачать, як ця концепція працює в їхньому робочому середовищі чи сімейній групі. Запитайте студентів, як вони могли б просувати цю концепцію у власній робочій ситуації. Заохочуйте запитання та дискусію.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

РОЛЬОВА ГРА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви роздайте роздатковий матеріал для рольової гри (МЗ-В) і розділіть студентів на ті самі чотири групи. Кожна група повинна домовитися про трьох членів групи, які гратимуть трьох персонажів.

Після того, як вони завершать гру та прокоментують її, вони повинні повернутися до основної групи, щоб отримати відгук і обговорити вправу у вже звичний спосіб.

Потім викладач(-и) має підсумувати навчальний матеріал за весь день. У підсумку має бути підкреслено різницю між соціальним навчанням і дидактичним навчанням, а також наголошено на основних елементах концепції «спільнота як метод».

1. *Ролі членів* — кожному члену ТС призначається роль, яка може змінюватися за потреби
2. *Постійний зворотний зв'язок* — усі члени ТС спостерігають і отримують відгук як з метою ствердження, так і з метою виправлення
3. *Рольові моделі* — старші члени надають моделі просоціальної поведінки іншим членам
4. *Стосунки* — поступове створення нових позитивних дружніх стосунків і обмін почуттями
5. *Колективне навчання* — члени ТС працюють, навчаються та зцілюються в умовах групи
6. *Інтерналізація* — члени ТС поступово засвоюють мову та культуру ТС
7. *Ієрархія* — ієрархія ТС забезпечує структуру та дозволяє встановленню короткострокових цілей та можливість проявити лідерство та відповідальність
8. *Відкрите спілкування* — чесність заохочується, а нечесність оскаржується самою спільнотою

На цьому сесію можна завершити.

День 5

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

Перед початком зустрічі викладач(-и) повинен(-ні) пояснити координатору курсу, що йому/їй не потрібно буде відбирати студентів для участі в зустрічі дня 6. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч звичними елементами: вірш, думка для роздумів на день тощо.

ЛЕКЦІЯ: САМОДОПОМОГА І ВЗАЄМОДОПОМОГА

Поясніть усім студентам, що лекція буде короткою презентацією концепції самопомоги та взаємодопомоги (іноді її називають «взаємною самопомогою» або «підтримкою рівних») у моделі ТС. (Зразки слайдів (МЗ-3) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 3). Після закінчення лекції запросіть усіх студентів до обговорення та запитань. Переконайтеся, що всі студенти чітко розуміють різницю між самопомогою та взаємодопомогою та роль кожної з них у ТС. Як ці елементи діють у їхніх власних робочих командах?

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви попросіть студентів знову розійтися по малих групах та обговорити елементи спільноти як методу. Кожній групі слід призначити два з 8 пунктів для обговорення. Що фактично означає цей підхід? Для чого він потрібен? Як його можна просувати в тюремній ТС? Знову об'єднайтеся у пленарну групу та повторіть процес зворотного зв'язку, як і раніше. Потім викладач(-и) повинен(-ні) надати детальне резюме матеріалу Модуля 3; в тому числі підходу «спільнота як метод», концепцій самопомоги та взаємодопомоги. Вони повинні сміливо додавати будь-які критичні елементи, не розглянуті в попередніх обговореннях. На цьому етапі викладач може формально завершити модуль 3

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Модуль 4

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ФІЗИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

День 5

Викладач(-і) повинен(-ні) представити Модуль 4 і пояснити, що матеріал включає огляд правил у ТС і те, для чого вони існують. Він також містить детальний опис різноманітних зустрічей, які переривають робочий розпорядок дня, і їхню мету.

ЛЕКЦІЯ: ПРАВИЛА ТС

Поясніть усім студентам, що лекція буде короткою презентацією деяких основних правил терапевтичної спільноти. (Зразки слайдів (M4-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 4). Чітко та ретельно розрізняйте основні, головні та домашні правила. Наприкінці лекції попросіть студентів записати певні правила, які застосовуються до їхніх домашніх чи робочих умов. До якої з трьох категорій правил вони належать? Після того, як студенти записали свої правила, вони повинні поділитися ними з іншим студентом і обговорити, які санкції застосовуватимуться в разі порушення правил. У всій групі попросіть усіх студентів повідомити тюремні правила та те, як вони відповідають (або не відповідають) правилам ТС.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТА ФІЗИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТС

Це досить розлоге та детальне представлення соціальної структури, порядку денного зустрічей та фізичного середовища ТС. (Зразки слайдів (M4-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 3. Викладач має також розповсюдити більш детальний опис у роздатковому матеріалі, M4-A). Наприкінці презентації поясніть студентам, що наступного дня (6-й день) курс розпочнеться з повного моделювання ранкової зустрічі. Роздайте роздатковий матеріал «Моделювання ранкової зустрічі» (M4-B), коротко поясніть завдання, виберіть відповідних учасників і дайте студентам близько 30 хвилин для планування. (Можливо, необхідно переконатися, що адміністративна команда має доступ до Wi-Fi та принтера, щоб роздрукувати слова вибраної пісні тощо.)

На цьому сесію можна завершити.

День 6

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

Ранкову зустріч дня 6 мають провести самі студенти. Викладач(-і) повинен мати на увазі, що ця зустріч обов'язково триватиме довше, ніж у попередні дні. Також, якщо проміжок часу між заняттями модулів 3/4 і заняттями модулів 5/6 значний, можливо, недоцільно призначати ролі для ранкової зустрічі, а студентам можна сказати, що вони можуть зголоситися на цю діяльність на наступній сесії. Наприкінці зустрічі обговоріть зі студентами, як вони ставляться до цієї справи. Чи добре пройшла зустріч? Що можна було зробити краще? Чи мала зустріч бажаний ефект збадьорення?

Коротко поясніть, як працює структура (ієрархія) ТС. Зокрема, поясніть два важливі питання, пов'язані зі структурою. По-перше, на відміну від ієрархії в реальному світі, члени не призначаються на посади, які їм особливо підходять. Радше, їх зазвичай слід призначати на посади, які їх випробовуватимуть. По-друге, важливо, щоб у міру того, як члени переходять на посади з більшим авторитетом, цей процес визнавався супутніми винагородами. У ТС, що ґрунтується на громаді, це може бути: більше приватності в життєвому просторі; частіші відвідування родини; більше свободи здійснювати виходи за межі ТС тощо.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: СТРУКТУРА ТС

Відобразіть типову структуру ТС, що ґрунтується на громаді (Зразки слайдів (М4-3) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 3).

ПРИМІТКА: фактична структура могла бути узгоджена на етапі планування. Якщо це так, викладач має переконатися, що структуру, яка використовується на слайдах, замінено на вже узгоджену.

Поясніть, що керівні посади (менеджер команди та вище) зазвичай визначаються персоналом, тоді як інші посади погоджуються між персоналом (часто лише координатором відділу) та старшими членами. Зміни в структурі зазвичай оголошуються на вечірній зустрічі. Поясніть, чим займається кожний відділ, і які винагороди можна отримати, обійнявши посаду на кшталт помічника начальника відділу або вище. Зауважте, що в деяких в'язничних ТС існують винагороди навіть для основних членів команди, оскільки це заохочує інших ув'язнених до добровільної участі в ТС. У багатьох громадських ТС це буде доступ до телефону, спільне використання особистої кімнати з меншою кількістю інших учасників або без них, походи в магазини / кіно тощо. Попросіть студентів розділитися на групи та обговорити, яка структура була б можлива / доцільна в їхній конкретній в'язниці та які винагороди могли б бути можливими / доцільними.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Перемалюйте структуру та закріпіть її на стіні. Коли студенти погоджують винагороди, зазначайте їх навпроти відповідної частини структури. Переконайтеся в існуванні повної згоди. Ця сесія зворотного зв'язку буде мати вирішальне значення для безперебійної роботи ТС. Тому важливо, щоб викладач давав достатньо часу для вирішення розбіжностей між студентами та щоб було досягнуто консенсусу як щодо форми структури, так і щодо винагород та обов'язків, що впливають з цього.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: СИСТЕМИ ТС ТА ВИХІД СИСТЕМ ІЗ ЛАДУ

Поясніть, що в цій презентації будуть розглянуті системи, які використовуються в ТС, як і чому вони працюють, і що робити, якщо вони виходять з ладу. (Зразки слайдів (М4-4) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 4). Матеріал включає системи, що використовуються, важливість чіткої комунікації та значення чіткого розпорядку дня.

Наприкінці лекції викладач має отримати зворотний зв'язок та обговорити все у вже звичний спосіб. Заохочуйте студентів до запитань і переконайтеся, що вони чітко розуміють ці процеси.

ПІДСУМКИ

Останньою вправою цього заняття має бути вичерпний підсумок модулів 3 і 4. Викладач(-і) повинен(-ні) підсумувати основні елементи кожного модуля та запропонувати обговорення та запитання. Координатор курсу повинен перевірити скриньку й зачитати будь-які надіслані запитання (або це можна робити наприкінці кожного з трьох днів). Якщо проміжок часу між заняттями модулів 3/4 і заняттями модулів 5/6 значний, можливо, недоцільно призначати ролі для ранкової зустрічі, а студентам можна сказати, що вони можуть зголоситися на цю діяльність на наступній сесії. Викладач(-і) також повинні розглянути, чи доцільно змінити структуру проведення курсу (очікування групи зворотного зв'язку, можливо, більші, ніж від інших команд). Викладач(-і) має нарешті підсумувати модулі 5 і 6 і переконатися, що всі студенти мають необхідні матеріали та будуть присутні.

На цьому сесію можна завершити.

Модуль 5

СТОСУНКИ З ЧЛЕНАМИ СПІЛЬНОТИ ТА ПЕРСОНАЛОМ

День 7

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 7 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитають вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

Проаналізуйте модулі 3 і 4 з усією групою студентів, щоб переконатися, що студенти чітко розуміють матеріал цих модулів.

ЛЕКЦІЯ: СТОСУНКИ З ЧЛЕНАМИ СПІЛЬНОТИ І ПЕРСОНАЛОМ

Обговоріть мислення та самопозиціювання членів під час вступу до ТС. Поясніть, що багато людей походять із культури з позитивним ставленням до наркотиків і негативним — до авторитетів, яка, ймовірно, рішуче заперечуватиме різноманіття з точки зору етнічної приналежності, соціального класу, авторитетного статусу тощо. Опишіть, як ТС реагує на ці погляди та проблеми. Підкресліть, що ТС активно сприяє позитивним, здоровим стосункам. *(Зразки слайдів (М5-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5. Викладач також має роздати роздатковий матеріал (М5-А), що міститься в тому ж пакеті).*

Наприкінці лекції попросіть студентів окремо подумати про позитивні, здорові стосунки, які вони мають із родиною, друзями та колегами по роботі. Вони повинні записати переваги цих стосунків, що може їм зашкодити та що вони можуть зробити, щоб підтримувати й покращувати їх. Потім вони повинні поділитися цими думками з іншим студентом.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: СПРІЯННЯ ЗДОРОВИМ СТОСУНКАМ

Ця лекція має охоплювати різні способи, в які учасники, які вступають у ТС, демонструють поведінку, котра вказує на погані навички стосунків, і причини цих недоліків. Лекція також повинна охоплювати роль персоналу ТС у розв'язанні цих проблем як на індивідуальному рівні, так і на рівні громади, а також сфери навичок, необхідні для розвитку та підтримки здорових стосунків. *(Зразки слайдів (М5-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5).* Наприкінці лекції викладач має залишити останній слайд видимим.

Попросіть кожного студента вибрати партнера. Дайте кожній отриманій парі великий аркуш паперу та фломастер. Призначте одну з шести сфер стосунків кожній парі та попросіть їх перерахувати конкретні способи, за допомогою яких персонал ТС може заохотити членів ТС розвиватися в цій сфері. Дайте на це трохи часу, а потім отримайте відгук від усієї групи у вже звичний спосіб.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

ЛЕКЦІЯ: РОЗВИТОК НАВИЧОК СТОСУНКІВ

Скористайтеся цією лекцією, щоб окреслити деякі основні інструменти, якими може користуватися персонал ТС у чотирьох заголовках / сферах: заохочення взаємної самопомоги; сприяння сімейним стосункам; сприяння здоровим стосункам з іншими; заохочення рольових моделей. *(Зразки слайдів (М5-3) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5).* Приділіть трохи часу всій групі студентів, щоб перевірити їх на відповідність їхнім пропозиціям, зробленим перед обідньою перервою. Переконайтеся, що всі студенти розуміють ці втручання, як їх можна реалізувати та їхню мету.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: БУТИ РОЛЬОВОЮ МОДЕЛЮ

Після перерви зробіть презентацію, яка охоплює питання рольових моделей у терапевтичній спільноті. Лекція повинна охоплювати те, що таке рольові моделі, концепції рольового моделювання: «*поводьтеся так, ніби*»; «*відповідальне піклування*»; «*шукати та припускати*». Лекція також має включати винагороди, які отримує як окрема особа, так і вся громада. (Зразки слайдів (М5-4) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5).

Потім викладач(-і) має підсумувати навчальний матеріал за весь день. Резюме має підкреслити важливість розвитку здорових міжособистісних відносин у ТС.

На цьому сесію можна завершити.

День 8

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 8 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ: ЯКИЙ ВИГЛЯД МАЄ РОЛЬОВА МОДЕЛЬ?

Роздайте великі аркуші паперу та фломастери, як це доцільно, і розділіть студентів на звичні чотири групи. Попросіть кожну групу намалювати картинку того, як виглядала би позитивна рольова модель серед інших членів спільноти. Малюнок може бути будь-яким, аби проілюструвати поведінку рольової моделі та/або переваги, які мають такі люди. За бажанням, викладач може роздати старі журнали, ножиці та клей і запропонувати групам створити колаж чи малюнок.

Зберіть студентів разом і попросіть їх представити малюнки / колажі. Заохочуйте дискусію.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: РІЗНОМАНІТНІСТЬ І СПІЛЬНОТА

Після перерви зробіть презентацію, яка охоплює питання різноманітності у терапевтичній спільноті. Подолання тюремної культури — основна проблема для в'язничних ТС і одна з причин для максимального відокремлення від решти в'язниці та забезпечення, наскільки це можливо, того, щоб завершення програми та звільнення з в'язниці відбувалися одночасно. Однак ТС побудовано таким чином, що упередження та негатив можна подолати та спрямувати на більш позитивну поведінку. Лекція має включати обговорення «клік», побічних груп і «банд». Вона повинна включати стратегії для їх знеохочення. (Зразки слайдів (М5-5) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5).

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після лекції попросіть студентів знову розійтися по малих групах, щоб обговорити, які аспекти культури у їхніх в'язницях найбільше їх хвилюють з точки зору успішного ведення ТС. Які стратегії вони можуть придумати, щоб перешкоджати такій поведінці та діям? Знову об'єднайтеся у пленарну групу та повторіть процес зворотного зв'язку, як і раніше. Викладач повинен надати детальне резюме матеріалу Модуля 5. На цьому етапі викладач може формально завершити модуль 5.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Модуль 6

ТС В УМОВАХ УВ'ЯЗНЕННЯ

День 8

Викладач повинен представити Модуль 6 і пояснити, що матеріал значною мірою базується на 14 характеристиках ТС, пояснених раніше в курсі (Модуль 1). Мета полягатиме в тому, щоб вивчити кожну з цих характеристик і розглянути, як їх можна застосувати в місцях позбавлення волі: що є доцільним, що практичним, які можуть бути перешкоди.

Зауважте, що це критично важлива частина курсу, і викладач повинен виділити якомога більше часу для дебатів і обговорень.

ЛЕКЦІЯ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ТС — ЧАСТИНА 1

Поясніть усім студентам, що лекція буде короткою презентацією перших 7 із 14 характеристик: відокремленість громади; середовище громади; діяльність громади; персонал як члени громади; учасники громади як рольові моделі; структурований день; етапи програми та етапи лікування

(Зразки слайдів (М6-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 6). Мета цієї лекції та подальших вправ — визначити, як ці характеристики виглядатимуть у власній в'язниці студентів.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви попросіть студентів розділитися на звичні чотири групи. Кожна група отримує одну з характеристик: відокремленість громади; діяльність громади; персонал як члени громади; структурований день.

Кожна група повинна обговорити практичні аспекти цієї характеристики: як її можна втілити на практиці у їхній в'язниці, які існують перешкоди, що, на їхню думку, може піти не так?

Повідомте студентам, що, попри те, що три характеристики були пропущені, це тому, що вони були — або будуть — розглянуті детально на іншому етапі курсу.

Знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення. Нагадайте студентам, що зараз не потрібно узгоджувати всі деталі, але якщо на етапі планування ці питання ще не розглядалися, їх потрібно буде вирішити до відкриття ТС.

(Якщо дозволяють час і технології, викладач може показати студентам одне або два відео Amity Foundation про базу даних досліджень для тюремних ТС. Обидва відео тривають близько 30 хвилин. Доступ до них наданий у М6-віі у пакеті роздаткового матеріалу для Модуля 6).

Якщо для відео не вистачає часу або немає відповідного обладнання, викладач може дати студентам посилання на них і запропонувати їм переглянути ці відео (бажано групою) на робочому місці. Потім викладач(-і) має підсумувати навчальний матеріал за весь день. Резюме має підкреслити важливість рольового моделювання в ТС, внутрішню цінність заміни тюремної / наркотичної культури культурою ТС та практичні кроки, необхідні для впровадження точної та узгодженої програми ТС у в'язниці.

На цьому сесію можна завершити.

День 9

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 9 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Якщо проміжок часу між заняттями модулів 5/6 і заняттями модулів 7/8 значний, можливо, недоцільно призначати ролі для ранкової зустрічі, а студентам можна сказати, що вони можуть зголоситися на цю діяльність на наступній сесії.

ЛЕКЦІЯ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ТС — ЧАСТИНА 2

Це продовження презентації попереднього дня, що стосується ще 7 із 14 характеристик ТС: робота як терапія та освіта; вивчення та повторення понять і концепцій ТС; групи обговорення рівноправних членів спільноти; навчання усвідомлення; навчання емоційного зростання; планова тривалість лікування; продовження одужання після завершення програми ТС

(Зразки слайдів (М6-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 6). Мета цієї лекції та подальших вправ (як і у попередній день) — визначити, як ці характеристики виглядатимуть у власній в'язниці студентів.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви попросіть студентів знову розділитися на звичні чотири групи. Кожна група має взяти в роботу одну з характеристик: робота як терапія та освіта; вивчення та повторення понять і концепцій ТС; планова тривалість лікування; продовження після завершення ТС. Повідомте студентам, що, попри те, що три характеристики були пропущені, це тому, що вони були — або будуть — розглянуті детально на іншому етапі курсу.

Знову ж, кожна група повинна обговорити практичні аспекти цієї характеристики: як її можна втілити на практиці, які існують перешкоди, що, на їхню думку, може піти не так. Знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення. Знову нагадайте студентам, що зараз не потрібно узгоджувати всі деталі, але якщо на етапі планування ці питання ще не розглядалися, їх потрібно буде вирішити до відкриття ТС.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

СЕМІНАРИ

Попросіть студентів розділитися на чотири групи та вибрати одного члена групи, який проведе 15-хвилинний семінар з однієї з 8 характеристик, які вони обговорювали. Семінари мають підсумовувати те, що група дізналася з дискусій. Члени команди зворотного зв'язку повинні переконатися, що кожна група вибирає різні характеристики. Дайте групам час для обговорення та підготовки семінару і переконайтеся, що всі пункти узгоджені. Запропонуйте студентам, що на цій сесії не буде офіційної перерви на харчування, і що вони повинні взяти перекус із собою за потреби. Виділіть принаймні 90 хвилин для презентації та обговорення. Переконайтеся, що наголошується схожість у висновках.

ПІДСУМКИ

Залиште час для короткого підсумку матеріалу трьох днів. Переконайтеся, що всі студенти обізнані з деталями навчання за Модулями 7 і 8, і що вони готові їх відвідати.

На цьому сесію можна завершити.

Модуль 7

МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ У ТС

День 10

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 10 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

Коротко проаналізуйте модулі 5 і 6 з усією групою студентів, щоб переконатися, що студенти чітко розуміють матеріал цих модулів.

ЛЕКЦІЯ: ІНСТРУМЕНТИ СПІЛЬНОТИ

Ця лекція має розглянути інструменти, доступні спільноті для ефективної організації свого розпорядку дня та здійснення змін серед її членів. Зокрема, розглядається роль «підкріплювачів» і «санкцій». (Зразки слайдів (M7-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 7). Викладач також має роздати роздатковий матеріал (M7-A), що міститься в тому ж пакеті).

ВПРАВА З ПОЗИТИВНИМИ ТВЕРДЖЕННЯМИ

Попросіть студентів вишикуватися через кімнату у дві однакові лінії (А та Б). Обидві лінії повинні стояти одна до одної обличчям. Тепер кожен член лінії А повинен дати студенту лінії Б навпроти позитивне твердження (скажіть студентам, що воно може стосуватися чого завгодно). Студент з лінії Б дякує за позитивне твердження.

Тепер попросіть студента з дальнього кінця лінії А перейти до ближчого кінця, а всіх інших студентів лінії А — посунути на одне місце. Тепер попросіть студентів лінії Б дати позитивне твердження студенту лінії А навпроти. Запитайте студентів, як вони почувалися, коли отримували позитивне твердження. Запитайте студентів, що вони відчули, коли давали позитивне твердження.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Роздайте великі аркуші паперу і фломастери та попросіть студентів розділитися на малі групи та розглянути вправу M7-A. Вони повинні прочитати всі 4 сценарії, але написати відповіді лише на один сценарій, який був їм призначений. Дайте для цього достатньо часу, а потім зберіть усіх разом. Заохочуйте зворотний зв'язок і обговорення у вже звичний спосіб. Запитайте студентів, які інструменти їм було найбільш / найменш зручно використовувати та чому?

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

ЛЕКЦІЯ: ГРУПА ОБГОВОРЕННЯ

Використайте цю лекцію, щоб окреслити основні елементи групи обговорення: правила; процеси; фази; та використовувати інструменти. (Зразки слайдів (M7-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 5. Викладач також повинен повідомити студентам, що наступного дня відбудеться рольова гра групи обговорення і роздати інструкції для рольової гри (M7-B)).

Дайте студентам трохи часу, щоб обговорити лекцію про групи обговорення та поставити запитання. Переконайтеся, що всі студенти розуміють цю концепцію та що їм комфортно. Переконайтеся, що вони розуміють трифазний формат і використовувати інструменти групового процесу.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ПІДГОТОВКА ДО РОЛЬОВОЇ ГРИ

Після перерви студенти мають повернутися всією групою, щоб обговорити заходи наступного дня. Зокрема, викладачі повинні знайти добровольців для рольової гри наступного ранку. Важливо, щоб на цьому етапі студенти були впевнені, що викладачі забезпечать фасилітацію імітаційної групи обговорення та гарантують її безпеку. Зауважте, що добровольці потрібні для чотирьох персонажів рольової гри:

- ▶ Лу, 22 роки, член команди кухні — потрібно поговорити про те, що він не працює
- ▶ Джо, 28 років, член команди кухні — «повідомив у скриньку» щодо Лу
- ▶ Девід, 38 років, член команди садівництва — потрібно поговорити про те, що він жартує, буцім піде
- ▶ Пітер, 29 років, член команди садівництва — «повідомив у скриньку» щодо Девіда

Поясніть, що всі інші студенти повинні будуть брати участь у рольовій грі як члени однієї з двох команд. Якщо потрібно змінити імена та стать, це потрібно погодити зараз. Важливо, щоб студенти знали, що зустрічі в групах обговорення можуть бути дуже інтенсивними, часто на підвищених тонах. Це нормально. Перевірте, чи хтось зі студентів бачив такі групи або брав у них участь, та що вони про це думають.

Потім викладач(-і) має підсумувати навчальний матеріал за весь день. У резюме має бути наголошено, що ввечері всі студенти повинні вивчити роздатковий матеріал для рольової гри та подумати про те, як вони ставляться до порушених питань.

На цьому сесію можна завершити.

День 11

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 11 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

РОЛЬОВА ГРА: ІМІТАЦІЙНА ГРУПА ОБГОВОРЕННЯ

Розставте стільці колом і посадіть Лу і Джо (і Девіда і Пітера) один навпроти одного в колі. Викладач може розпочати рольову гру. Дозвольте рольовій грі тривати стільки, скільки потрібно, переконавшись, що обидва сценарії проходять через три фази. Викладач має бути присутнім протягом наступної перерви на харчування, яка може тривати трохи довше звичного.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЗВОРТНИЙ ЗВ'ЯЗОК: ІМІТАЦІЙНА ГРУПА ОБГОВОРЕННЯ

Після перерви зберіть усіх студентів разом для обговорення. Спочатку зверніться до чотирьох студентів, які зіграли чотирьох персонажів. Як вони тепер почуваються? Що вони відчували під час рольової гри? Відкрийте обговорення для всіх студентів. Як, на їхню думку, пройшла рольова гра? Чи можна було розвинути її по-іншому? Чи не думають вони, що група могла б піти іншим шляхом?

Після того, як сесія зворотного зв'язку завершена, викладач повинен підсумувати основні моменти Модуля 7. На цьому етапі викладач може формально завершити модуль 7.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Модуль 8

РОБОТА ЯК ТЕРАПІЯ ТА СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ

День 11

Викладач представляє Модуль 8 і пояснює, що матеріал базується на концепції «фізичної праці» (у деяких ТС також називається «розробка структури»). Матеріал стосується деяких питань, які вже коротко розглядалися в попередніх модулях, але детальніше.

ЛЕКЦІЯ: РОБОТА ЯК ТЕРАПІЯ ТА НАВЧАННЯ

Поясніть усім студентам, що лекція буде презентацією використання фізичної праці в ТС: її основної мети, того, як вирішуються проблеми, що повинні робити співробітники, щоб допомогти цьому процесу, і як структура дозволяє розвивати відчуття відповідальності та мети.

(Зразки слайдів (М8-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 8). Після презентації лекції дайте студентам час поставити запитання та обговорити у звичний спосіб.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви роздайте роздатковий матеріал (М8-А) усім студентам і попросіть їх розділитися на звичні чотири групи. Кожна група повинна прочитати роздатковий матеріал окремо (команді з хронометражу потрібно буде, як і в інших заходах у малих групах, визначити відповідний час), а потім обговорити у своїй групі. Студенти повинні визначити, які характеристики стосуються / не стосуються Рея, і чому, на їхню думку, це так.

Знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення. Поясніть, що використання ієрархічної структури — багатогранне. Вона має на меті:

- ▶ Забезпечити структуру в житті, яке зазвичай було хаотичним
- ▶ Вона передбачає короткострокові цілі, яких мають досягти особи, які часто не досягали потрібного
- ▶ Перевіряє ставлення та поведінку в безпечному та структурованому середовищі
- ▶ Дозволяє людям обіймати посади, що передбачають владу і відповідальність
- ▶ Формує відповідальність, усвідомлення себе та самооцінку

Поясніть, що кінцева мета — покращення індивідуальної якості життя (а не зосередження на залежності) шляхом концентрації на вроджених ресурсах людини та їх зміцнення. Поліпшення якості життя — центральна мета підходу ТС становить суть всього підходу.

Потім викладач(-і) має підсумувати навчальний матеріал за весь день. Резюме має наголосити на важливості балансу між ретельно розробленою та керованою структурою роботи та звільненням, яке забезпечується різними групами, ритуалами та зустрічами в ТС.

На цьому сесію можна завершити.

День 12

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 12 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Якщо проміжок часу між заняттями модулів 7/8 і заняттями модулів 9/10 значний, можливо, недоцільно призначати ролі для ранкової зустрічі, а студентам можна сказати, що вони можуть зголоситися на цю діяльність на наступній сесії.

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Перш ніж розбиватися на групи, роздайте вправу про прогрес Рея в робочій структурі (М8-В). Призначте кожній із чотирьох груп один зі сценаріїв. Групи повинні уважно прочитати призначений сценарій, а потім обговорити у своїх групах, як вони пропонують допомогти Рею: заохочувати самодопомогу; бути рольовою моделлю; навчання та роз'яснення; просування спільноти як методу та взаємної самопомоги.

Поверніть студентів у пленарну групу та отримайте зворотний зв'язок у вже звичний спосіб. Переконайтеся, що студенти чітко розуміють відмінності між цими чотирма типами втручання.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ЛЕКЦІЯ: РОБОЧА СТРУКТУРА ТС І ЯКІСТЬ ЖИТТЯ

Поясніть усім студентам, що лекція буде презентацією питання якості життя та його актуальності для роботи та структури ТС. (Зразки слайдів (М8-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 8. Слайди базуються на документі Broekaert та інших роздаткового матеріалу М8-її (також включено в пакет)).

Хоча слайдів лише кілька, ця презентація дуже складна, і викладач має виділити значну кількість часу на обговорення та дебати опісля. Важливо, щоб студенти розуміли взаємозв'язок між використанням структури для розвитку усвідомлення себе і самооцінки та ідеєю якості життя як засобу покращення та одужання. Стосунки з рівними собі (в межах ТС) і відновлення стосунків, що вже існували, також матимуть вирішальне значення на етапі подальшої опіки.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ВПРАВИ ТА ВПРАВИ У МАЛИХ ГРУПАХ

Роздайте всім студентам два тематичні дослідження: М8-С і М8-Д. Дві групи повинні зіграти М8-С, а ще дві — М8-Д. Попросіть студентів розділитися на чотири групи та окремо прочитати обидві вправи, а потім розподілити ролі для призначеного тематичного дослідження.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

Поверніть студентів у пленарну групу та отримайте зворотний зв'язок у вже звичний спосіб.

ПІДСУМКИ

Останньою вправою цього заняття має бути вичерпний підсумок модулів 7 і 8. Викладач(-и) повинен(-ні) підсумувати основні елементи кожного модуля та запропонувати обговорення та запитання. Координатор курсу повинен перевірити скриньку й зачитати будь-які надані запитання. Викладач(-и) має нарешті підсумувати модулі 9 і 10 і переконатися, що всі студенти мають необхідні матеріали та будуть присутні.

На цьому сесію можна завершити.

Модуль 9

ЕТАПИ ПРОГРАМИ ТС

День 13

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 13 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

Коротко проаналізуйте модулі 7 і 8 з усією групою студентів, щоб переконатися, що студенти чітко розуміють матеріал цих модулів.

ЛЕКЦІЯ: ЕТАПИ

У цій лекції слід розглянути три основні етапи ТС:

- ▶ Орієнтація (або представлення, або привітання)
- ▶ Первинне лікування
- ▶ Повторне входження (або подальша опіка).

У лекції пояснюється, що очікується від учасників на кожному етапі, і способи подальшого поділу кожного етапу. (Зразки слайдів (М9-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 9). Дозвольте студентам обговорити, перш ніж роздавати роздатковий матеріал для рольової гри, який буде використовуватися після перерви. Поясніть, що вони повинні проілюструвати прогрес одного учасника програми. (Роздайте роздатковий матеріал (М9-А) всім студентам).

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

РОЛЬОВА ГРА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви попросіть студентів розділитися на звичні чотири групи. Кожна група повинна прочитати роздатковий матеріал окремо. Потім студенти, як група, повинні вибрати трьох «акторів», які «зіграють» співбесіду: Майкл; працівник ТС; член ТС, який виступає у ролі рівноправного наставника (рівноправний наставник повинен заохочувати та підтримувати). Студенти повинні провести коротку співбесіду, не соромлячись імпровізувати, а потім обговорити в групі, чи слід допустити Майкла до першого етапу, і будь-які причини відмови в допуску.

Знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення та вивчення спільних рис.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

РОЛЬОВА ГРА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після обіду попросіть студентів повернутися до своїх чотирьох невеликих груп, щоб повторити вправу з другим роздатковим матеріалом (М9-В), який стосується того самого учасника програми, коли той намагається перейти до наступного етапу. Як і раніше, студенти повинні вибрати трьох «акторів», які «зіграють» співбесіду: Майкл; працівник ТС; член ТС, який виступає у ролі рівноправного наставника. Студенти повинні провести коротку співбесіду, не соромлячись імпровізувати, а потім обговорити в групі, чи слід допустити Майкла до етапу первинного лікування, і будь-які причини відмови в допуску. Це — детальніше уявлення про ставлення та поведінку учасника, і викладач повинен відвести трохи більше часу на цей процес.

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

Після перерви знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення та вивчення спільних рис.

Тепер викладач має підсумувати два етапи та те, що очікується на кожному етапі. Якщо на етапах планування та підготовки було узгоджено альтернативну організацію етапів для конкретного ТС учасників, це слід детально обговорити. Студенти повинні чітко розуміти, що потрібно для переходу від одного етапу до іншого.

На цьому сесію можна завершити.

День 14

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 14 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Попросіть координатора курсу вибрати двох нових студентів, які зачитують вірш і оголосять думку для роздумів на день для ранкової зустрічі наступного дня.

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Перш ніж розбиватися на групи, роздайте третю вправу із серії стосовно прогресу учасника програми (M9-C). Як і раніше, студенти повинні прочитати тематичне дослідження, а потім групою вибрати трьох «акторів», які «зіграють» співбесіду: Майкл; працівник ТС; член ТС, який виступає у ролі рівноправного наставника.

Студенти повинні провести коротку співбесіду, не соромлячись імпровізувати, а потім обговорити в групі, чи слід зарахувати Майкла до установи етапу подальшої опіки, і будь-які причини відмови в допуску. Це, знову ж, — детальніше уявлення про ставлення та поведінку учасника, і викладач повинен відвести трохи більше часу на цей процес.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

Після перерви поверніть студентів у пленарну групу та отримайте зворотний зв'язок у вже звичний спосіб. Переконайтеся, що студенти чітко розуміють відмінності між очікуваннями на кожному етапі.

ЛЕКЦІЯ: ЦІЛІ ЕТАПІВ

Прочитайте коротку лекцію, яка підсумовує очікування (або цілі) по завершенню кожного етапу. *(Зразки слайдів (M9-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 9).*

Дайте час для обговорення. Надзвичайно важливо, щоб учні зрозуміли, як учасники можуть переходити від одного етапу до іншого та які цілі кожного етапу. Імовірно, студенти захочуть обговорити, як ці цілі та завдання відповідають їхньому повсякденному досвіду роботи конкретно у їхній в'язниці.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

Модуль 10

ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ ЧЛЕНИ У ТС

День 14 (продовж.)

Викладач повинен представити модуль 10 і пояснити, що матеріал базується на розумінні того, як і чому люди змінюються, і через це, розумінні того, як організувати ТС так, щоб найкращим чином сприяти змінам його членів.

ЛЕКЦІЯ: САМОЗМІНА ТА ІНТЕРНАЛІЗАЦІЯ

Поясніть усім студентам, що лекція буде презентацією того, що ми знаємо про те, як люди змінюються. Йдеться не про особливі знання ТС — існує широке розуміння процесів, пов'язаних зі змінами та відмовою від змін. (Зразки слайдів (M10-1) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 10).

Після презентації лекції дайте студентам час поставити запитання та обговорити у звичний спосіб.

Важливо, щоб учні розуміли природу інтерналізації як поступового процесу, коли члени ТС повільно відходять від дотримання процедур ТС, тому що непокоря або ігнорування може мати гірші наслідки для них, аж до того моменту, коли така поведінка стає для них природною. («Поводьтеся так, ніби», «думай так, ніби», «почувайся так, ніби», «будь таким, ніби»)

Перерва на харчування (рекомендовано 20 хвилин)

ВПРАВА В МАЛИХ ГРУПАХ

Після перерви роздайте роздатковий матеріал (M10-A) і довідковий матеріал (M10-i) усім студентам і попросіть їх розділитися на звичні чотири групи. Кожна група повинна прочитати роздатковий і додатковий матеріал окремо (команді з хронометражу потрібно буде, як і в інших заходах у малих групах, визначити відповідний час), а потім обговорити у своїй групі. Студенти повинні визначити узгоджений перелік відповідей на кожне з трьох запитань:

1. Які елементи підходу інформованої допомоги при травмах повторюються в ТС?
2. Чому ці елементи корисні для заохочення процесу інтерналізації?
3. Які типи травм ви бачили у в'язнів у вашій в'язниці?

Потім студенти повинні підготувати свої відповіді для презентації всій студентській групі та обрати члена групи, який їх представить.

Знову зберіть всіх разом для зворотного зв'язку у звичний спосіб. Дайте час для обговорення. Поясніть, що більшість учасників, які вступають до ТС, зазнає певної форми травми, яка вплинула на їхній попередній спосіб життя та вживання психотропних речовин. Важливо визнати, що матимуть місце усталені способи поведінки (ймовірно, протягом багатьох років), які майже напевно створюватимуть бар'єр або бар'єри для процесу інтерналізації та самозміни.

На цьому сесію можна завершити.

День 15

РАНКОВА ЗУСТРІЧ

День 15 починається з ранкової зустрічі. Почніть зустріч із показу філософії ТС. Продовжте зустріч, як вже стало звично: вірш, думка для роздумів на день тощо. Нагадайте всім студентам про використання скриньки для будь-яких запитань. Це буде остання ранкова зустріч курсу, і викладач повинен переконатися, що хороша робота кожної з команд (і координатора курсу) — визнана та відзначена. Викладач має переконатися, що всіх згадали і що всім аплодували.

ЛЕКЦІЯ: НЕОБХІДНЕ СПРИЙНЯТТЯ В ПРОГРАМІ ТС

Поясніть усім студентам, що лекція буде презентацією про те, що члени повинні вірити в ефективність підходу ТС і у власну здатність змінюватися. Зауважте, що більшість людей, які вступають до ТС, уже безрезультатно намагалися змінитися самостійно. Багато хто також мав досвід інших невдалих епізодів лікування. (Зразки слайдів (M10-2) включені в пакет роздаткового матеріалу для Модуля 10).

Після презентації лекції дайте студентам час поставити запитання та обговорити у звичний спосіб.

Перерва на харчування (рекомендовано 30 хвилин)

ІНДИВІДУАЛЬНІ ВПРАВИ ТА ВПРАВИ У МАЛИХ ГРУПАХ

Роздайте вправу (M10-B) і поясніть, що вона знову стосується Майкла під час його періоду орієнтації. Попросіть студентів розділитися на чотири групи й окремо прочитати тематичне дослідження та занотувати свої відповіді на два запитання, а потім обговорити їх. Їм необхідно підготувати коротку (5–10 хвилин) доповідь з двох питань і вибрати доповідача.

Сесія зворотного зв'язку має складатися з коротких презентацій від кожної групи (через обраного ними доповідача) із запитаннями, виправленнями та обговореннями наприкінці.

Перерва на обід (рекомендовано 1 година)

ПОВТОРЕННЯ

Поясніть студентам, що решту дня буде зайнято повторенням попередніх модулів. Викладач повинен підсумувати кожен з 10 модулів, спонукати студентів до запитань та обговорень. Перерва може бути зроблена в будь-який відповідний час протягом цієї сесії.

ПІДСУМКИ

Це завершальна сесія курсу. Координатор курсу повинен перевірити скриньку й зачитати будь-які надані запитання. Можливо, викладач захоче завершити день, повторивши вправу з позитивними твердженнями з Модуля 7.

На цьому сесію можна завершити.

ЧАСТИНА ШОСТА
ПОСИЛАННЯ,
СЛОВНИК ТА
ОНЛАЙН-РЕСУРСИ

ПОСИЛАННЯ

---

1. Yates, R. "Therapeutic communities: *can do* thinking for *must have* recovery." *Journal of Groups in Addiction and Recovery* 6, no. 1/2 (2011): 101-116. (Модуль 1, роздатковий матеріал, документ: M1-ii).
2. Rawlings, B. and Yates, R. "Fallen angel: an introduction." In *Therapeutic communities for the treatment of drug users*, edited by B. Rawlings and R. Yates, 6-46. London: Jessica Kingsley, 2001.
3. Yablonsky, L. *Synanon: The tunnel back*. New York: Macmillan, 1965.
4. Bassin, A. "The miracle of the TC from birth to post-partum insanity to full recovery." In *Proceedings of the Second World Conference of Therapeutic Communities*, edited by P. Vamos and W. Brown, 2-21. Montreal: Portage Press, 1977.
5. Yates, R. "Recovery capital, addiction theory and the development of recovery communities." *Addicta* 1, no. 2 (2015): 96-112.
6. Broekaert, E., Vandervelde, S., Soyez, V., Yates, R. and Slater, A. "The third generation of therapeutic communities: the early development of the TC for addiction in Europe." *European Addiction Research*, 12, no. 1, (2006): 2-11. (Модуль 1, роздатковий матеріал, документ: M1-i).
7. Yates, R. and Malloch, M. "The road less travelled? A short history of addiction recovery." In *Tackling Addiction: Pathways to Recovery*, edited by R. Yates and M. Malloch, 15-31. London: Jessica Kingsley, 2010.
8. Vanderplasschen, W., Vanderveelde, S. and Broekaert, E. *Therapeutic Communities for Treating Addictions in Europe: Evidence, Current Practices and Future Challenges*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), 2014.
9. Kalina, K. "Therapeutic communities for addicts in the Czech Republic: roots, recent developments and current profiles." *International Journal of Therapeutic Communities* 27, no. 1 (2006): 31-44.
10. Yates, R. "In it for the long haul: Recovery capital, addiction theory and the inter-generational transmission of addictive behaviour." In *Substance Abuse Treatment: Generalities and Specificities*, edited by A. Adan Puig and C. Vilanou Torrano, 35-51. Barcelona: Marge-Medica Books, 2012.
11. Goethals, I., Yates, R., Vanderveelde, S., Broekaert, E. and Soyez, V. "A religion too far: a historical and qualitative study on how ex-Synanon members value critical incidents that might have led to the downfall of their Utopia." *Mental Health and Substance Use* 4, no. 3 (2011): 177-194.
12. Glatt, M., Pittman, D., Gillespie, D. and Hills, D. *The Drug Scene in Great Britain: Journey into Loneliness*. London: Edward Arnold, 1967.
13. Jones, L. "The Max Glatt centre." *Prison Service Journal*, 111 (1977): 19-20.
14. Mullen, R., Arbiter, N., Plepler, C. and Bond, D. "In-prison therapeutic communities in California." *International Journal of Therapeutic Communities* 40, no. 3/4 (2019): 142-158. (Модуль 6, роздатковий матеріал, документ: M6-v).
15. Wexler, H. and Williams, R. "The Stay 'n Out therapeutic community: prison treatment for substance abusers." *Journal of Psychoactive Drugs* 18, no. 3 (1986): 221-230.
16. Wexler, H., De Leon, G., Thomas, G., Kressel, D. and Peters, J. "The Amity Prison TC evaluation: reincarceration outcomes." *Criminal Justice and Behavior* 26, no. 2 (1999): 147-167.
17. Wexler, H., Lowe, L., Melnick, G. and Peters, J. "Three-year re-incarceration outcomes for Amity in-prison therapeutic community and after-care in California." *The Prison Journal* 79, no. 3 (1999): 321-336.
18. Rawlings, B. *Research on Therapeutic Communities in Prisons: A Review of the Literature*. London: HM Prison Service, 1998.
19. Knight, K., Simpson, D., Chatham, L. and Camacho, L. "An assessment of prison-based drug treatment: Texas' in-prison therapeutic community program." *Journal of Offender Rehabilitation* 24, no. 3/4 (1977): 75-100.
20. Mullen, R. "Therapeutic communities in prisons: dealing with toxic waste." In *Drug Treatment Behind Bars: Prison-based Strategies for Change*, edited by K. Early, 65-74. Westport CT: Praeger Publishers, 1996.

21. Wexler, H. "Therapeutic communities in American prisons." In *Therapeutic Communities for Offenders*, edited by E. Cullen, L. Jones and R. Woodward, 161-179. Chichester: Wiley, 1997.
22. Aslan, L. "Doing time on a TC: How effective are drug-free therapeutic communities in prison? A review of the literature." *International Journal of Therapeutic Communities* 39, no. 1 (2018): 26-34. (Модуль 6, роздатковий матеріал, документ: М6-iii).
23. Wexler, H. and Prendergast, M. "Therapeutic communities in United States' prisons: Effectiveness and challenges." *International Journal of Therapeutic Communities* 31, no. 2 (2010): 157-175. (Модуль 6, роздатковий матеріал, документ: М6-ii).
24. Inciardi, J., Lockwood, D. and Martin, S. "Therapeutic communities in corrections and work release: Some clinical and policy decisions." In *Therapeutic Community: Advances in Research and Application (NIDA Research Monograph 144)*, edited by F. M. Timms, G. De Leon and N. Jainchill, 259-267. Washington DC: US DHHS, 1994.
25. Deitch, D.A., Koutsenok, I. and Ruiz, A. "In-custody therapeutic community substance abuse treatment: Does it have an impact on custody personnel?" *Criminal Justice Policy Review* 15, no. 1 (2010): 61-83.
26. De Leon, G. "The therapeutic community: Toward a general theory and model." In *Therapeutic Community: Advances in Research and Application (NIDA Research Monograph 144)*, edited by F. M. Timms, G. De Leon and N. Jainchill, 16-55. Washington DC: US DHHS, 1994. (Модуль 3, роздатковий матеріал, документ: М3-i).
27. Yates, R. *The Manual*. London: Phoenix Futures, 2011.
28. Biggs, J. "What do inventories of students' learning processes really measure? A theoretical review and clarification" *British Journal of Educational Psychology* 63, no. 1 (1993): 3-19.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТС

«Поводьтесь так, ніби» — одна з основних філософій програми ТС. «Поводитися так, ніби» означає поводитися так, як ви повинні поводитися, а не так, як ви хочете поводитися. Поводитися так «ніби» означає уявити, ким би ви були, що б ви відчували та що б ви робили, якби ви були людиною, яка поводить просоціально.

«Влаштувати сцену» — виявляти негативну поведінку у відповідь на інцидент, що часто не пов'язано з подією, яка спровокувала таку поведінку. Люди часто влаштовують сцени через погану здатність контролювати емоції.

«Не бути дріб'язковим у дрібницях — це велика справа» — головна концепція ТС, яка спрямовує членів на те, щоб усвідомлювати дрібниці у своєму житті, які, якщо їх змінити, можуть допомогти змінити загальну картину. Ця концепція також заохочує членів ТС ретельно виконувати робочі завдання.

«Змова» — домовленість між людьми з обманною метою.

«Наслідкове мислення» — процес, який використовується для розгляду потенційного впливу чи наслідків наших дій або рішень.

«Зобов'язання» — від резидента, який отримав виклик у групі обговорення, очікується, що він візьме на себе зобов'язання змінитися. Зазвичай це конкретна ціль, щоб допомогти резиденту обдумати свою поведінку та ставлення і внести корективи.

«Спільнота як метод» — це сама спільнота, яка викликає зміни в особистості. Як члени спільноти, ми не лише повинні мати можливість спостерігати за іншими та давати їм відгук, але й самі сприймати відгуки. Дізнаючись про інших, ми дізнаємося про себе, і в результаті ми всі отримуємо взаємну вигоду.

«Заперечення» — коли учасник свідомо відмовляється визнавати правду або ідентифікувати та досліджувати думки та почуття, які можуть бути болючими.

«Відхилення» — не відчувати причетності та не брати на себе відповідальність за участь у події, покладаючи відповідальність на інших (Див.: *Причетність*).

«Повідомити у скриньку» — подати письмовий запит на виклик іншому учаснику спільноті на наступній групі обговорення. Запити кладуть у скриньку, яку персонал перевіряє перед кожною групою (Див.: *Група обговорення, Скринька*).

«Група обговорення» — одна з головних особливостей ТС. Це розмова між резидентом, який демонструє негативну поведінку, та іншим резидентом, який спостерігав таку поведінку. Мета групи обговорення — кинути виклик негативній поведінці резидентів, щоб вони усвідомили, як ця поведінка впливає не лише на них самих, а й на інших членів громади.

«Фасилітатор» — це співробітник або випускник / старший член ТС, який проводить групові заняття або зустрічі.

«Зворотний зв'язок» — інформація, яка надається у відповідь на поведінку, ставлення або прогрес людини. Він може бути негативним або позитивним.

«Інтерналізація» — використання усвідомлення самого себе для застосування набутих навичок на практиці.

«Причетність» — прийняття відповідальності за індивідуальну поведінку та ставлення (Див.: *Відхилення*).

«Рівноправні члени, такі самі люди» — ТС приділяє велику увагу використанню групи рівноправних членів для здійснення як індивідуальних, так і групових змін. Членів ТС заохочують створювати нові соціальні мережі, починаючи безпосередньо з таких самих людей поруч.

«Просоціальний» — прийняття повноцінного та відповідального способу життя відповідно до норм суспільства. (Див.: *Правильне життя*).

«Догани» — усні чи письмові виклики (див. *Виклик*) щодо негативної поведінки чи ставлення.

«Заохочення» — використовується для підтвердження позитивної поведінки та ставлення у ТС.

Заохочення дозволяють рівноправним членам спільноти давати та отримувати позитивний відгук.

«Відповідальне піклування» — процес прояву турботи про добробут інших членів спільноти, а також спільноти загалом, шляхом надання викликів і позитивних тверджень. (Див.: *Догани, Заохочення*).

«Правильне життя» — просоціальна позитивна громадянська позиція, при якій людина виявляє турботу та співчуття до інших, не вдаючись до деструктивного вживання психотропних речовин.

«Рольова модель» — людина, яку інші сприймають як хороший приклад для наслідування. Зазвичай це старший член або член персоналу.

«Санкції» — зазвичай результат догани або виклику в групі. Санкції мають допомогти учаснику боротися з негативною поведінкою та мають бути пов'язані з поведінкою, яку висвітлюють.

«Скринька» — герметична коробка з прорізом у кришці типу поштової скриньки. Члени ТС, які бажають кинути виклик іншому учаснику, можуть написати запит на попередньо роздрукованій формі та кинути його у скриньку. Це робиться для того, щоб учасники навчилися не влаштовувати сцени та використовувати відповідний час для розв'язання проблем (Див.: *Група обговорення, Повідомити у скриньку, Поводьтеся так, ніби*).

«Базарні розмови» — ідеалізація або возвеличування подій минулого. Це часто робиться, щоб підвищити довіру, у спробах підвищити самооцінку або мінімізувати негативний вплив цих минулих дій на себе та інших. Базарні розмови категорично не рекомендуються.

«Структура» — ієрархія, через яку повинен пройти кожен учасник, щоб закінчити курс ТС. Термін «використання структури» описує процес розв'язання питань у ТС через відповідні канали.

«Персонал як раціональна влада» — хоча персонал становить невіддільну частину спільноти, у певний час необхідно приймати рішення або виносити судження щодо членів програми, щоб забезпечити її цілісність.

«Поняття та концепції ТС» — вчення, девізи та цінності з точки зору ТС, зосереджені на принципах самопомоги в одужанні.

«Члени ТС» — члени ТС (включаючи персонал) зазвичай називаються «членами ТС». Таким чином підкреслюється точка зору ТС, згідно з якою всі члени громади — незалежно від того, чи вони отримують за це оплату, чи ні, — несуть відповідальність за здоровий стан і добробут громади.

«Розлад, пов'язаний із вживанням психоактивних речовин» — погляд ТС на розлад, згідно з яким вживання психоактивних речовин — це симптом інших проблем. ТС має на меті перервати цикл руйнівної поведінки та звертатися до «людини загалом».

«Фізична праця» — виконання визначених обов'язків у структурі.

«Не можна утримати, не віддаючи» — важлива концепція ТС, яка визнає розуміння того, що, допомагаючи іншим в одужанні, ви зміцнюєте власне почуття цінності, а, отже, і власне одужання.

ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ТС

Навчання

Amity Foundation — головне джерело ТС в штатах Аризона, Каліфорнія та Нью-Мексико. Організація надає послуги ТС як з проживанням, так і без. Amity також визнаний лідер у сфері тюремних ТС. Крім того, Amity створює навчальні відео професійної якості переважно для власного персоналу та членів ТС, але робить ці відео загальнодоступними. Автори рекомендують вам використовувати ці відео. Бажано в групі співробітників, щоб розширити знання та розуміння ТС.

Серія тренінгів у сфері терапевтичних спільнот — представлена відомим авторитетом у терапевтичній спільноті Джорджем Де Леоном у рамках серії тренінгів у сфері терапевтичних спільнот. Це детальна презентація історії терапевтичних спільнот, їхньої роботи, унікального підходу та результатів одужання. Три томи охоплюють погляд ТС на залежність, концепцію спільноти як методу та компоненти загальної ТС.

Том 1

Том 2

Том 3

ТС у в'язницях — покійний Гаррі Векслер протягом багатьох десятиліть був провідним дослідником у галузі терапевтичних спільнот у виправних установах. У цьому відео, що складається з двох частин, Гаррі розповідає про теорію та практику ТС у в'язниці та результати багатьох досліджень їхньої ефективності.

Том 1

Том 2

Удосконалення груп обговорення — група обговорення — надзвичайно важливий компонент процесу ТС. Тут дуже легко помилитися. Род Маллен з Amity Foundation представляє серію тренінгів із трьох частин, присвячену теорії та практиці груп обговорення, тому, як їх розпочати, як фасилітувати, як завершити. Що робити та чого не робити.

Том 1

Том 2

Том 3

Десять етапів одужання — Джордж Де Леон, якого представляє Девід Дейч, представляє свою модель десяти етапів одужання. У цій презентації окреслюється погляд ТС на розлад, пов'язаний із вживанням психоактивних речовин, і показано, як досягти цих етапів у рамках програми ТС.

Церемонія та ритуал — дні в програмі ТС позначаються серією регулярних (іноді щоденних) ритуалів і церемоній. Наприклад, у більшості ТС день починається з декламації філософії ТС усіма членами на початку ранкової зустрічі. Ці, здавалося б, рутинні процедури мають важливу мету. Робін Реттмер з Amity Foundation обговорює різницю між церемонією та ритуалом і роль кожного з них у заохоченні до змін і спорідненості з процесом ТС.

Дві дискусії — у цих двох відео показано трьох давніх прихильників / захисників моделі ТС. У першому, знятому в Amity Foundation у 2017 році, Ная Арбітер і Джордж Де Леон обговорюють використання модифікованих ТС для певних груп населення. У другому показано фрагменти семінару на половину дня, проведеного Джорджем Де Леоном і Роуді Ейтсом спільно з EFTC у ТС під назвою Coolmine в Ірландії.

Ная і
Джордж

Джордж і
Роуді

Відео про молдовську ТС «Катарсис» — ці відео знайомлять із першою тюремною ТС у Республіці Молдова: програма, приміщення, повсякденна діяльність та персонал, який працює з резидентами, а також історії самих резидентів про одужання.

Інструменти оцінювання

Ми *настійно* рекомендуємо вам розв'язати питання оцінки на етапі планування. Ви неминуче захочете побачити, наскільки добре працює ваша ТС. Тож вам буде простіше, якщо ви зможете зібрати відповідні дані за допомогою перевірених наукових інструментів, починаючи із найпершого члена ТС. Можливо, інші служби у вашій організації вже використовують такі інструменти, і ви захочете використати їх для порівняння. Як альтернатива ми пропонуємо кілька можливих варіантів нижче.

Європейський центр моніторингу наркотиків і наркозалежності (EMCDDA) — вебсайт EMCDDA надає великий вибір інструментів вимірювання та оцінки втручання у сфері залежності від наркотиків і алкоголю. Більшість інструментів доступна кількома європейськими мовами.

Профіль залежності Модслі (MAP) — MAP пропонує простий інструмент оцінки, яким легко та швидко керувати. MAP забезпечує первинну оцінку ступеня вживання наркотиків / алкоголю, психічного та фізичного здоров'я, соціального функціонування тощо:

Індекс тяжкості залежності (європейська версія) — EuroASI — це більш детальний і комплексний інструмент оцінки, який широко використовується як основа для первинної оціночної бесіди:

Шкала якості життя Всесвітньої організації охорони здоров'я — WHOQOL-BREF — це корисний інструмент для вимірювання результатів ТС, оскільки ТС фокусується на зміні способу життя та соціальної взаємодії, а не на зниженні вживання психоактивних речовин. Це простий показник якості життя, як її сприймає резидент, доступний 76 мовами:

Зірка результатів — сьогодні кілька провідних європейських ТС використовують зірку результатів. Цей інструмент спочатку був розроблений для роботи з безхатьками, але тепер доступний для багатьох проблем. Його можна використовувати для огляду прогресу, і він подобається респондентам, оскільки пропонує візуальне представлення прогресу:

В'язниця — це середовище високого ризику як для ув'язнених, так і для персоналу. Люди, які вживають ін'єкційні наркотики у в'язниці, піддаються різним ризикам для здоров'я, таким як передозування, інфекційні абсцеси у місцях ін'єкцій, передача хвороб, що передаються через кров, як-от гепатит С або ВІЛ. Отже, експерти з питань наркополітики в усьому світі рекомендують розвивати послуги з лікування наркозалежності та заходи зі зменшення шкоди у в'язницях, а також політику кримінального правосуддя, яка передбачає альтернативи ув'язненню для людей, які вживають наркотики та мають проблеми із законом.

Програма Групи Помпиду у сфері кримінального правосуддя та в'язниць надає підтримку в розробці науково обґрунтованої політики кримінального правосуддя та комплексних систем лікування наркоманії у в'язницях. Різноманітні проекти, які здійснюються в рамках Програми, допомагають урядам, державним адміністраціям та організаціям громадянського суспільства вдосконалювати програми лікування від наркозалежності та соціальної реінтеграції затриманих, які вживали наркотики, з метою зменшення рецидивів, а також покращення здоров'я та добробуту людей.

Посібник з питань тюремних терапевтичних спільнот (ТС) має на меті надати вичерпне керівництво з розуміння терапевтичних спільнот у контексті залежності від психоактивних речовин, планування та створення ТС у місцях позбавлення волі та навчання персоналу для ефективного керування такою ТС.

PREMS 042821

УКР

www.coe.int

Рада Європи — це провідна правозахисна організація континенту. До її складу входять 47 держав-учасниць, включаючи всіх членів Європейського Союзу. Усі держави-учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини — угоду щодо захисту прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини контролює виконання Конвенції в державах-учасницях.

РАДА ЄВРОПИ

CONSEIL DE L'EUROPE